

Christer Nyberg

Polisförhör - sökande efter fakta eller erkännande?

-en studie av polisförhör i två mordutredningar

Denna rapport riktar sitt intresse mot polisutredningar, där den person som först är misstänkt för ett brott senare visar sig vara oskyldig. Primärdata består av förhör med den först misstänkte i två mordutredningar. Vid tidpunkten för förhören föreligger här två versioner av hur brottet gått till – polisens version och den misstänktes version. I studien undersöks hur förhørsledarna agerar för att synliggöra dessa båda versioner i förhören. Analysen görs utifrån en intentionell handlingsmodell d.v.s. en strävan efter att förstå vad förhørsledarna vill uppnå i förhören.

Analysen bekräftar tidigare forskning som visat att polisens perspektiv är dominerande i polisförhör samt att förhørsledare tenderar att söka information som bekräftar egna hypoteser om vad som hänt. Med hjälp av olika handlingsstrategier försöker förhørsledarna få sin version bekräftad och förmå den misstänkte att erkänna brottet.

Christer Nyberg är kommissarie och studierektor vid Polishögskolan i Solna

Polisförhör – sökande efter fakta eller erkännande?

En studie av polisförhör i två mordutredningar

Christer Nyberg

Förord

Idén till denna studie har tillkommit efter många års reflektion över sakernas tillstånd under mitt aktiva arbete som polis och understödda genom mina mångåriga studier vid Stockholms Universitet.

Att min studie blev genomförd och till slut dokumenterad vill jag särskilt tacka Harriet Jakobsson Öhrn vid Polishögskolan i Solna för. Den största källan till inspiration har jag fått genom att ta del av hennes doktorsavhandling "Berätta din sanning". Den gav mig en ny syn på vad som behövs för att utveckla och förfinas framtidens (polisiära) arbetsmetoder. Forskning i samverkan med beprövad erfarenhet är absolut nödvändiga vägvisare för att vi skall kunna göra framsteg i utveckling av verksamhet även inom rättsväsendet.

Min övertygelse är att vi alla ständigt måste anstränga oss för att kunna se skeenden ur olika perspektiv. Detta gäller i synnerhet för att kunna säkerställa behovet av en rättsprocess som bygger på alla människors lika värde där människor som misstänks för brott, så långt som möjligt, betraktas och behandlas som oskyldiga under en pågående rättsprocess. Därutöver hoppas jag att alla som på något sätt har ett uppdrag i en rättsprocess måste känna och ta ett betydande extra ansvar för att säkerställa mänskliga rättigheter för de människor som själva, av något skäl, saknar tillgång till medel eller förmåga att fullt ut ta tillvara sina egna juridiska och mänskliga rättigheter. Jag har med min undersökning gjort ett försök att visa hur det ser ut när inte allt detta fungerar fullt ut i två vardagliga skeenden. Min förhoppning är att flera av oss upptäcker att det finns flera anklarar än den jag har tagit med som symbol för studiens problemställning och resultat.

Rapporten är en bearbetning av min C-uppsats i pedagogik med samma namn framlagd hösten 2009 vid Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

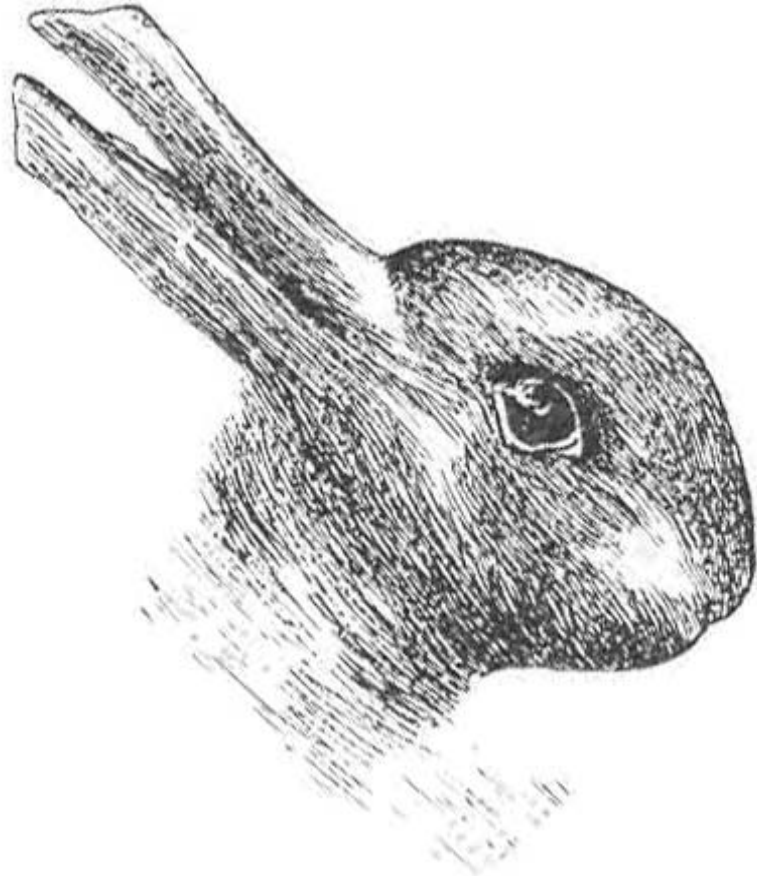

Sammanfattning

Tidigare forskning har visat att polisens perspektiv är dominerande i polisförhör samt att förhørsledare tenderar att söka information som bekräftar egna hypoteser om vad som hänt.

Denna rapport riktar sitt intresse mot polisutredningar, där den person som först är misstänkt för ett brott senare visar sig vara oskyldig. Vid tidpunkten för förhören föreligger här två versioner av hur brottet gått till – polisens version och den misstänktes version. I studien undersöks hur förhørsledarna agerar för att synliggöra dessa båda versioner i förhören. Primärdata består av förhör med den först misstänkte i två mordutredningar. Analysen görs utifrån en intentionell handlingsmodell som innebär en strävan efter att förstå vad förhørsledarna vill uppnå i förhören.

Analysen visar att polisens version ges företräde i förhören. Med hjälp av olika handlingsstrategier försöker förhørsledarna få sin version bekräftad och förmå den misstänkte att erkänna brottet.

Wittgensteins ankhare kan symbolisera möjligheten för oss av att kunna upptäcka flera och olika perspektiv i det som ser ut att vara en bild (Wittgenstein 2001).

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	7
Formella regler och lagar styr ett polisförhör	7
Asymmetri i polisförhör.....	8
Konfirmeringsbias i samband med polisutredningar och förhör	10
En konstruerad berättelse kan styra utredningen	11
Strävan mot ett erkännande	12
Risker för konfirmeringsbias	12
Vikten av att undersöka alternativa hypoteser.....	13
Betydelsen av den fria berättelsen i förhör.....	14
Hur kan dilemman i förhörssituationen hanteras?	15
Syfte	17
Material och metod.....	19
Etiska överväganden	20
Den första utredningen	23
Beskrivning av utredningen och förhören	23
Hur framträder Tomas version av händelsen i förhören?	24
Inbjudan till fri berättelse	25
Frågor som följer upp Tomas version.....	26
Tomas invändningar mot polisens version	27
Tomas version träder fram.....	28
Hur framträder polisens version av händelsen i förhören? ..	29
Kommunikationsstrategi som hindrar den misstänkte att berätta sin version	29
Presentation av motiv	30
Presentation av tillvägagångssätt.....	33
Direkta anklagelser och presentation av ”bevis”	35
Känslomässig press.....	36
Den andra utredningen	39
Beskrivning av utredningen och förhören	39
Hur framträder den alternativa versionen av Hans som oskyldig i förhören?	41
Hur framträder polisens version av Hans som skyldig i förhören?.....	42
Kommunikationsstrategi.....	42
Presentation av motiv	47
Presentation av bevis	48
Känslomässig press.....	49
Resultatbearbetning	55
Hur blir de båda versionerna synliga i förhören?	55
Förhørsledarnas handlingar för att synliggöra versionerna av det som hänt	56
Söka information som stödjer den egna historien	56
Göra egna tolkningar	57
Hindra den misstänktes version från att bli synlig	58
Risk för falskt erkännande	59
Vilka projekt driver förhørsledarna?.....	60
Slutdiskussion.....	63
Referenser.....	67

Inledning

Under åren 2002 till 2005 har minst tre personer varit frihetsberövade och förhörts av polisen som misstänkta för mycket allvarliga brott (mord) där det senare visat sig att de varit oskyldiga till de brott de misstänkts för. Under polisförhören har två av dessa personer inte bara förnekat brottet, utan även uttalat att de själva börjat tvivla på sitt eget minne och sin egen oskuld.

I ett av fallen släpptes den oskyldigt misstänkte efter omkring en vecka i häkte. I fall två och tre var de oskyldigt häktade personerna frihetsberövade i 40 dagar respektive 2 månader och 28 dagar. Under denna tid av frihetsberövande hade dessa män mycket få kontakter med omvärlden. De fick inte träffa andra personer än poliser, häktespersonal och sin försvarsadvokat. De kunde inte under häktetiden ta del av någon nyhetsmedia och heller inte ha någon kontakt med sina anhöriga. Regler för dessa restriktioner för människor som är häktade finns i Rättegångsbalkens 24 kapitel 5a § (SFS 1942:740). Att under dessa förhållanden vara misstänkt för ett mycket allvarligt brott och under lång tid och många förhör inte bli trodd på sin berättelse måste ha inneburit mycket svåra påfrestningar.

Bakgrund

Formella regler och lagar styr ett polisförhör

I internationell rätt regleras människors rätt till frihet och skydd mot övergrepp främst i FN:s regler om mänskliga rättigheter. I Europakonventionens regler för mänskliga rättigheter, art 6 (SFS 1994: 1219) regleras bl. a. polisens skyldigheter mot en för brott misstänkt person samtidigt, som den beskriver den misstänktes rättigheter. I den svenska Regeringsformen 2 kap. (SFS 1974: 152) regleras den enskildes fri- och rättigheter t.ex. skydd mot intrång i den personliga integriteten i förhållande till staten. Undantag från dessa rättigheter måste vara beslutade i lag som ger t.ex. polisen rätt till vissa tvångsåtgärder mot enskilda medborgare. En sådan lagstiftning är Rättegångsbalken (SFS 1942: 740) som i det 23 kapitlet bl.a. reglerar hur en polisutredning, och därmed även polisförhör, ska genomföras. Detaljerade bestämmelser finns även i olika kungörelser och föreskrifter från Rikspolisstyrelsen (FAP 400-1 och 403-1).

Rättegångsbalkens regler i kap 23:4 anger bl.a. att polisens förhørsarbete ska utgå från tre huvudprinciper: objektivitetsprincipen, hänsynsprincipen och skyndsamhetsprincipen.

Objektivitetsprincipen innebär bl.a. att en förundersökning/förhör ska genomföras så att både det som talar för och mot den misstänktes skuld ska tas till vara och redovisas i utredningen. En förhørsledare måste vara öppen för alternativa hypoteser och noga överväga den misstänktes förklaringar, även när de framstår som mindre sannolika i förhållande till det som i övrigt framkommit i polisutredningen (Danielsson 2000).

Hänsynsprincipen innebär bl.a. att ingen person som förhörs onödigtvis får utsättas för misstanke om brott.

Skyndsamhetsprincipen innebär att förundersökning och förhör ska genomföras så skyndsamt som omständigheterna medger.

I samma kapitel av Rättegångsbalken beskrivs att vissa förhörsmetoder är förbjudna. Dessa metoder kan indelas i tre områden:

- En förhørsledare får inte lämna oriktiga uppgifter till den som förhörs. Ett exempel på en oriktig uppgift kan vara att polisen, under förhöret, säger till den misstänkte: ”Jag vet att du utförde gärningen”, trots att han inte absolut helt säkert, utifrån objektiva fakta, vet detta.
- Det får heller inte lämnas löften eller förespeglningar om förmåner till den som förhörs. Ett exempel på ett otillåtet löfte som skulle kunna ges av förhørsledaren under ett polisförhör är: ”Om du erkänner brottet så ska jag ordna så att du slipper sitta inlåst i häktet”.
- Det är även förbjudet för förhørsledaren att under förhöret använda sig av hot, uttrötning eller andra otillbörliga åtgärder. Detta innebär bl.a. att förhørsledaren måste göra avbrott i förhöret för raster, måltider och vila. Förhör ska heller inte hållas på natten.

I Rättegångsbalken och Förundersökningskungörelsen (SFS 1947:948) finns även regler för vem som får förhöras, hur lång tid ett förhör får pågå samt på vilken plats det ska hållas. Utöver dessa regler finns en särskild lag som gäller polisutredningar (och förhör) rörande unga lagöverträdare (SFS 2007:636).

Asymmetri i polisförhör

Ett polisförhör är en handling i ett institutionellt sammanhang samtidigt som det är ett personligt agerande i mötet med annan människa (se nedanstående figur)

Figur 1. Polisiär handling (efter Jakobsson Öhrn, 2005)

Förhöret kan även beskrivas som ett samtal där den ena parten (polisen) har ett offentligt uppdrag av staten att utreda någon omständighet som oftast har med en brottsutredning att göra. Det är polisen som leder samtalet och också ensidigt bestämmer om var och

när förhöret ska ske. Ett polisförhör har ofta en tydlig struktur och kan i vanligen identifieras innehålla olika faser som benämns på olika sätt i litteraturen (se Jönsson, 1988, Linell och Jönsson, 1991).

Förhöret föregås vanligen av ett moment där den som ska förhöras lämnar sina personuppgifter som kontrolleras av polisen. Momentet ingår i vissa fall som första moment i förhöret. Därefter följer:

- Tidpunkten för när förhöret börjar antecknas och polisen informerar inledningsvis den hörde om anledningen till förhöret. Om förhöret rör en person som ska förhöras som "skäligen misstänkt" (enligt Rättegångsbalken 23:18) delges den som ska förhöras sin rätt att ha en försvarare (vanligen en advokat) närvarande redan under förhöret.
- Därefter följer vanligen ett avsnitt där den som förhöras ges tillfälle till en egen fri berättelse. Under detta moment bör förhørsledare agera som en "god lyssnare" och endast i undantag avbryta berättelsen med frågor.
- I den tredje delen ställer förhørsledaren frågor i syfte att förtydliga och förklara detaljer och oklarheter, samt utreda om den misstänkte har haft uppsåt att begå brottet, om det t.ex. skett av oaksamhet eller om den misstänkte är oskyldig till det hon eller han anklagas för.
- Den sista delen av förhöret används ofta till att kontrollera om förhørsledaren har uppfattat och nedtecknat det som förekommit under förhöret på ett riktigt sätt. Den som förhörts ges tillfälle att läsa igenom förhöret och komma med synpunkter och rättelser som förhørsledaren för in i det slutliga förhørsprotokollet. Tidpunkten när förhöret avslutas antecknas.

Den som ska förhöras har inte alltid samma intresse av att samtalet genomförs, och har som regel liten eller ingen möjlighet att påverka val av tid, plats och ämne för förhöret. Ibland kan dock den som ska förhöras ha ett mycket starkt intresse av att få berätta sin version/upplevelse av en viss händelse eller ett förlopp utifrån vad han eller hon har varit eller inte varit med om. Det sistnämnda torde vara särskilt starkt när en person som är oskyldigt misstänkt ska förhöras om omständigheter som rör brottet och där hon eller han får möjlighet att lämna sin egen berättelse och beskrivning av som förevarit. Extra viktigt torde det vara för en person som är misstänkt för ett allvarligt brott som i händelse av en fällande dom kan ge ett mycket långvarigt fängelsestraff.

Det finns en tydlig asymmetri mellan de olika parterna vid polisförhör. Det framgår av flera undersökningar som utförts av forskare som studerat detta område (se Jönsson, 1988, Linell och Jönsson,

1991). Poliserna använder ofta vissa fraser och en viss struktur för att leda förhöret. Om den hörde för in egen information som polisen inte efterfrågar kommer den oftast att avvisas och inte synas i protokollet. Den som förhörs ges ofta endast tillfälle till korta svar på polisens målinriktade frågor. Om den förhörde försöker utveckla sina svar följs de sällan upp av polisen (Jönsson, 1988).

I en studie på personer misstänkta för snatteri beskriver Linell och Jönsson (1991) hur polisens syfte med förhöret är att få fram uppgifter som ska räcka för att åtala den misstänkte, medan den misstänktes syfte verkar vara att få förklara och ursäkta brottet. Detta kan tolkas som att parterna har helt olika syften med det samtal som kallas förhör.

Det är den professionelle (polisen) som bestämmer vad samtalet ska handla om, hur det ska struktureras och slutligen hur det redovisas. I vissa delar av förhöret tillåts den hörde att utveckla sin egen berättelse, men i den slutliga redovisningen av förhöret går detta inte alltid att utläsa. I polisrapporterna är polisens perspektiv dominerande. Detta beror troligen främst på att polisen har till uppgift att redovisa ett protokoll som blir godkänt ur ett juridiskt perspektiv.

Konfirmeringsbias i samband med polisutredningar och förhör

Utifrån objektivitetsprincipen i Rättegångsbalken 23:4 har förhørsledare/intervjuare tydlig skyldighet att bortse från sin personliga uppfattning om t.ex. en misstänkt persons skuld eller oskuld i förhållande till det brott förhöret avser. Såväl uppgifter som talar för den hörde personen som de som talar mot personen måste belysas utifrån samma objektiva förhållningssätt. Det innebär bl.a. att förhørsledaren bör ha samma intresse och förmåga att undersöka och ställa frågor om detaljer som kan visa den hördes oskuld i samma omfattning som de frågor som syftar till att styrka den hördes skuld. För att klara detta är det viktigt att känna till något om människors svårigheter att se nya detaljer som innebär möjlighet till att ändra på tidigare uppfattningar i t.ex. en persons skuld till ett visst brott.

Psykologisk forskning har visat att människor i allmänhet har svårt att frigöra sig från sina tidigare uppfattningar. Det fenomen som benämns konfirmeringsbias (Ask 2006, Ask & Granhag, 2008, Nickerson, 1998) innebär att människor har en tendens att söka efter information som ger stöd för egna tidigare uppfattningar eller hypoteser. Det innebär vidare att människor tenderar att tolka tve-

tydig information som stöd för tidigare uppfattningar och hypoteser i stället för som bevis mot dessa.

Det är inte svårt att föreställa sig att fenomenet konfirmeringsbias kan påverka förhör av t.ex. en misstänkt person och i förhöringen hela brottsutredningen om och när den är inriktad mot en viss person. Hela arbetet i en förundersökning är ju ofta inriktat på att finna och beskriva bevis mot den misstänkte. Det är då naturligt att arbetet även inriktas på att undanröja eller motbevisa uppgifter som talar för att en misstänkt person är oskyldig. En överhängande risk är då att huvuddelen av utredningsarbetet och förhören avsätts för att finna och beskriva graverande fynd och bevis mot den misstänkte, och att betydligt mindre ansträngningar ägnas åt att analysera uppgifter som kan rentvå den misstänkte. I detta sammanhang är det stor risk att uppgifter som objektivt inte stöder någon av hypoteserna, skyldig eller oskyldig, kan komma att tolkas till förmån för den hypotes som förhørsledarna har antagit som den som ska bevisas, helt i enlighet med förutsägbar risk för konfirmeringsbias.

En konstruerad berättelse kan styra utredningen

Utifrån en studie av polisens arbete med ett antal mordutredningar har Innes (2002) funnit att den information som finns tillgänglig i fallet organiseras till berättelser om vad man tror har hänt. I denna process görs tolkningar av skilda informationsdelar och dessa kopplas samman till en helhetsbild. Informationsluckor fylls ut av hypoteser om skeendet och information som inte stöder den konstruerade berättelsen faller ofta bort. Den berättelse som konstrueras innehåller ofta en uppfattning om vem den skyldige är och hos utredarna skapas en känsla av att ”veta” vad som hänt.

Risken med att som utredare redan på förhand tro sig veta vad som hänt är belyst i en studie av Wagenaar, van Koppen och Crombag (1993). De har studerat 35 brottsutredningar där personer fällts för grova brott på felaktiga grunder och bl.a. funnit att det sätt som brottsutredningar och förhör genomförts på ofta bidragit starkt till resultatet. De beskriver skillnaden mellan två olika utredningsansatser – brottsdrivna respektive misstänkt drivna brottsutredningar. I misstänkt drivna utredningar styrs utredningar och förhör av att utredningen tidigt är helt riktad mot en viss misstänkt gärningsman. I brottsdrivna utredningar är utgångspunkten för utredningen och förhören all tillgänglig information om brottet och det fortsatta utredningsarbetet framskrider mera förutsättningslöst.

I de misstänkt drivna utredningarna leder ofta informationssökningen till att man tycker sig finna uppgifter som i stor utsträckning stärker tidigare misstankar – ett exempel på fenomenet konfirme-

ringsbias. När detta sker utifrån en felaktig utgångspunkt fördröjs utredningen och den verkliga gärningsmannen hinner eventuellt begå flera grova grott. Detta samtidigt som det ofta innebär ett stort lidande för den person som är oskyldigt misstänkt. Wagenaar et al (1993) har funnit att misstänkdrivna utredningarna, där misstanken uppstått på felaktiga grunder, utgjorde en stor del av de fall som lett till tveksamma domar.

Strävan mot ett erkännande

Fenomenet att låsa sig vid en förhandsuppfattning benämns också i forskningen som ”tunnelseende” (refererat i Ask och Granhag 2008). Detta innebär att utredare tidigt blir övertygade om den misstänktes skuld och därför anstränger sig extra för att förmå den misstänkte att erkänna brottet.

I en studie av Kassin, Goldstein & Savitsky (2003) visas att en förhandsinställning om den misstänktes skuld aktiverar en konfirmeringsprocess, där förhørsledaren använder fler tekniker för att få fram ett erkännande jämfört med förhørsledare som har en förhandsinställning om den misstänktes oskuld.

I forskningen förekommer även extrema fall där detta fenomen har lett till att oskyldiga personer presterat falska erkännande och blivit dömda till långa fängelsestraff (Gudjonsson 2003). Gudjonsson har funnit att falska erkännanden kan uppkomma då förhørsledaren är övertygad om den misstänktes skuld och därför tillåter sig själv att utöva påtryckningar på den hörde för att få fram ett erkännande. Risken för falska erkännanden är större hos individer som i någon bemärkelse kan betraktas som sårbara.

Risker för konfirmeringsbias

Det finns ett antal faktorer som ökar risken för konfirmeringsbias (Ask, 2006, Ask & Granhag, 2008). Exempel på sådana faktorer är tidspress, polisens yrkeskultur och det personliga engagemanget.

Polisorganisationens kultur påverkar personalen i en riktning där individer anpassar sig till rådande värderingar och yrkeskultur i stor utsträckning (Granér, 2004). Priset för att avvika från den rådande kulturen kan ofta upplevas som alltför högt och kulturen påverkar enskilda individers sätt att utföra sina arbetsuppgifter. Individens ambition att leva upp till normen att t.ex. effektivisera utredningsarbetet riskerar att få samma effekt som tidspress – alltså ökad risk för konfirmeringsbias (Ask & Granhag, 2008).

Som tidigare beskrivits tar förhørsledare och utredare ofta ställning för en viss hypotes och misstanke som pekar mot en viss gärningsman. Om denna process pågår under längre tid kan det bli svårt att i något skede medge att de har varit inne på fel spår. Det leder lätt till en känsla av förlorad prestige som i sin tur leder vidare till en viss motivation att försvara och stärka sin tidigare ståndpunkt i misstankefrågan. Motivationen att söka ny och motstridig information blir liten och motivet till att ändra ståndpunkt försvagas. Det leder till ett behov av att stå kvar vid och försvara de egna föreställningarna (se Ask och Granhag, 2008). Detta kan påverka förhørsledares förmåga att t.ex. fånga upp och fokusera på information från den förhörde som pekar mot en alternativ gärningsman.

Vikten av att undersöka alternativa hypoteser

Att medvetet söka, konstruera och utreda alternativa hypoteser i förhör och förundersökningar, minskar risken för att en förhørsledare och därmed en förundersökning ska påverkas negativt genom konfirmeringsbias. Det är även en metod som tillämpas under domstolsprövningen, främst av den misstänktes försvar när den misstänkte nekar till brottsmisstanken. Alternativa hypoteser ställs även upp av domstolen inför avgörandet av skuldfrågan (Bring, Diesen & Schelin, 1999). Genom att pröva alternativa händelseförlopp, som avviker från åklagarens beskrivning, kan domstolen få ökad klarhet i skuldfrågan mot en viss person. Alternativa hypoteser ska var rimliga i förhållande till andra fakta i utredningen. Den juridiska vinsten med att pröva alternativa hypoteser är att kunna eliminera tvivel i skuldfrågan och styrka misstankarna mot en viss person, alternativt visa att en misstanke mot en viss person är tveksam eller felaktig. Ett provande av en alternativ hypotes kan även användas för att försöka visa att ett erkännande av ett brott är felaktigt.

Om alternativa hypoteser inte har prövats under förundersökningen kommer det ofta att ske under domstolsförhandlingen. Oftast på initiativ av en försvarsadvokat, men ibland på domstolens eget initiativ. När inte alternativa hypoteser kan falsifieras på grund av att de inte undersökts, saknar domstolen möjlighet att bedöma sanningshalten i åklagarens gärningsbeskrivning och åtalet kommer att ogillas. Det är således av stor vikt att alternativa hypoteser formuleras och undersöks redan under förundersökningen i syfte att prövas mot annan bevisning. Detta gäller särskilt när utredningen pekar mot en viss misstänkt gärningsman för att förhindra att denna hypotes förblir den enda hypotesen. Risken är annars mycket stor att den överskuggar andra hypoteser som då riskerar att inte blir undersökta. I detta scenario är det viktigt, att med hänsyn till Rättegångsbalkens objektivitetsprincip, åter observera att om det före-

kommer uppgifter som talar till den misstänktes fördel, så måste de undersökas och redovisas i utredningen.

Det enklaste och vanligaste är att då en misstänkt, som nekar till en brottsmisstanke, själv ges möjlighet att peka på andra förklaringar till hur brottet genomförts och av vem. I samband med detta uppstår en möjlighet/skyldighet, för utredaren/förhørsledaren att utreda både alternativa helheter och detaljer. Om en misstänkt person inte får alternativa hypoteser prövade under utredningen kan han eller hon mycket väl göra det under domstolsförhandlingen eller senare i samband med en resningsansökan efter fällande dom. Detta har skett ett flertal gånger i uppmärksammade mål där Högsta Domstolen friat tidigare dömda personer från brottsmisstankar och stora skadestånd har dömts ut till deras förmån.

Betydelsen av den fria berättelsen i förhör

I rättsliga processer är det ytterst i domstolen som olika bevis och förhørsutsagor bedöms utifrån vilket bevisvärde de ska tillmätas när t.ex. skuldfrågan avgörs. Inom svenskt rättssystem är det Högsta Domstolen (HD), som slutligen kan avgöra en del av de mål som inte vinner laga kraft i tingsrätt eller hovrätt.

Högsta Domstolen har sedan många år använt ett antal kriterier för att bedöma en utsagas tillförlitlighet (Bring, Diesen & Schelin, 1999). I kriterierna nämns att utsagan bl.a. ska präglas av att den kommer i ett spontant flöde, utan betänketid och att förhörspersonen har förmåga att rätta sig själv, göra utvikningar och tillägg. Berättelsen ska även vara detaljrik och innehålla såväl central information som perifera detaljer (Bring, Diesen & Wahren, 2004). Det innebär rimligen att en berättelse som har karaktär av "en fri berättelse", har lättare att bli bedömd som tillförlitlig än en berättelse som består av en mängd frågor som ger korta svar. Det är därför viktigt att den fria berättelsen ges möjlighet att finnas med redan i polisutrednings förhör. Betydelsen av den fria berättelsen i förhørsutsagor framhålls av många forskare t.ex. Milne & Bull (1999) och Fisher & Geiselman (1992).

Det finns metoder som kan användas för att, på enkelt sätt, få tillgång till en intervjuad persons version av vad han eller hon har upplevt, sett och känt. En vanlig och starkt rekommenderad metod är att intervjuaren ställer få och öppna frågor. Det innebär att den som ska svara inte kan svara ja eller nej, utan ges istället möjlighet att lämna en berättelse utifrån sin unika upplevelse. Intervjuaren ska undvika att avbryta berättandet och istället se pauser och tystnad som en förberedelse för eftertanke och en möjlighet till mera information. Eventuella frågor om detaljer ska sparas till slutet av

intervjun, när den intervjuade berättat färdigt. Frågor som är ledande och styr åt visst håll ska i det längsta undvikas.

Samtidigt med den öppna frågan måste den som intervjuar tydligt visa sitt intresse att vilja lyssna och intresserat ta emot berättelsen. Intervjuaren måste vara medveten om att huvuduppgiften under en intervju är att göra det angenämt och bekvämt för berättaren att lämna sin berättelse (Lindh & Lisper, 1990). Om intervjuaren avslutar en fråga med orden "berätta" eller "berätta mera" leder detta generellt till längre berättelser och flera detaljer än om dessa ord utelämnas eller förekommer i inledningen av frågan.

Hur kan dilemman i förhörssituationen hanteras?

Att hålla förhör har tidigare beskrivits som en handling i ett institutionellt sammanhang samtidigt som det är ett personligt agerande i mötet med annan människa. Jakobsson Öhrn (2005, 2008) behandlar det dilemma som detta kan innebära. En förhørsledare behöver utifrån det institutionella perspektivet vara uppgiftsorienterad, d.v.s. sträva efter att få fram uppgifter som är nödvändiga för att driva rättsprocessen framåt. Men förhørsledaren behöver dessutom vara relationsorienterad, d.v.s. sträva efter att skapa en god relation till den förhörde, så att denne är villig att berätta. Uppgiftsorienteringen anger en asymmetri i samtalet medan relationsorienteringen ställer krav på en större symmetri. För en förhørsledare kan det vara svårt att navigera mellan dessa olika krav. Jakobsson Öhrn beskriver utifrån en analys av förhör i en mordutredning hur detta dilemma kan hanteras. Hon beskriver förhørsledarens agerande i termer av "projekt". Ett projekt anger vad förhørsledaren vill uppnå genom sina handlingar. Hon har i sin analys funnit att förhørsledaren har två huvudmål eller övergripande projekt för sitt agerande.

För det första vill förhørsledaren skapa en överensstämmande bild av händelsen (överensstämmelseprojektet). Detta innebär att förhørsledaren strävar efter att skapa en överensstämmelse mellan sin egen bild och den misstänktes bild av händelsen. Detta mål avspeglar det institutionella kravet. Jakobsson Öhrn har funnit att förhørsledaren därutöver har ett andra huvudmål som innebär att vilja hjälpa den misstänkte att komma vidare med sitt liv (hjälpprojektet). Detta projekt är knutet till den personliga relationen mellan förhørsledaren och den misstänkte och innebär att förhørsledaren bryr sig om den misstänkte som människa.

Jakobsson Öhrn har vidare funnit att båda dessa övergripande mål understöds av projekt på lägre nivå, som strävan efter att skapa en förtroendefull relation (relationsprojektet), att etablera kontakt med den misstänktes känsloliv (känsloprojektet och kontaktprojektet)

samt att pendla mellan det trygga och det hotfulla (pendlingsprojektet). Pendlingsprojektet spelar en viktig roll för att möta både institutionella och personliga krav. Det kan beskrivas som ett alternerande mellan utmaning och empati, där uppmaningar att lämna information om sin delaktighet i brottet varvas med avlastande samtal kring trygga samtalsområden.

Syfte

I denna studie riktas intresset mot polisutredningar och polisförhör, där den person som först är misstänkt för att ha begått ett grovt brott, senare visar sig vara oskyldig.

Detta känner naturligt nog inte polisen till vid förhörstillfället. Ur polisens perspektiv finns istället, beroende på misstankegraden, en mer eller mindre välgrundad hypotes om den misstänkte som skyldig till brottet. Tidigare forskning har också visat att det är troligt att förhørsledaren har format en förhandsinställning om den misstänktes inblandning i brottshändelsen.

I de fall där den först misstänkte senare bevisas vara oskyldig kommer det att visa sig att polisens första hypotes är falsk och att det finns en annan (sann) beskrivning av vad som hänt och vem som utfört brottet. Detta har ju den först misstänkte vetat hela tiden och han har under utredningen en egen version av vad som hänt. Vid tidpunkten för förhören föreligger således, i dessa fall, två olika versioner av hur brottet gått till – polisens version och den misstänktes version.

Studiens syfte är att undersöka hur dessa två versioner hanteras av förhørsledaren i förhören med den misstänkte. Eftersom forskning har visat att polisens perspektiv är dominerande i polisförhör, kan syftet också beskrivas som att undersöka i vilken mån förhørsledaren ger den misstänkte möjlighet att berätta sin egen historia.

Följande frågeställningar behandlas:

- Har de båda versionerna möjlighet att komma fram i förhören?
- Får någon version företräde?
- Vilka handlingar utför förhørsledaren för att synliggöra de båda versionerna i förhören?

Material och metod

Utifrån två mordutredningar där det i båda fallen visat sig att den först misstänkte var oskyldig, görs analyser av förhören i utredningarna. Data består av samtliga polisförhör med den först misstänkte personen i de två utredningarna. Valet av utredningar till min studie har styrts av att jag sökt utredningar där polisutredningen med full säkerhet kunnat visa att den först misstänkte personen helt kunnat frias från misstankar om all inblandning i brottet. Jag sökte också utredningar där den misstänkte varit frihetsberövad under mer än några enstaka dagar. Två sådana utredningar behandlas i denna studie. En tredje kunde jag inte studera på grund av att alla förhör var sekretessbelagda och därmed inte tillgängliga för min studie.

I den första utredningen hålls arton förhör med den hörde som misstänkt. Av dessa förhör är tio dokumenterade i utskrivna dialogförhör. De övriga är sammanfattande referatförhör. I utskrivet skick omfattar förhören trehundraelva sidor. De utskrivna dialogförhören utgör det primära datamaterialet. Övrigt datamaterial utgörs av en intervju som genomförts med den misstänkte två år efter utredningens slutförande. Denna intervju har spelats in. Samtal har också förts med en polis med kännedom om den misstänkte, men inte involverad i den aktuella mordutredningen.

I den andra utredningen ingår fyra förhör som i utskrivet material omfattar femtio sidor. De tre första förhören är utskrivna som referatförhör där förhørsledaren själv sammanfattat och skrivit ner vad som sagts och framkommit i förhören. Förhørsledaren har sedan läst upp sina anteckningar för den misstänkte som därefter godkänt det upplästa. Det fjärde och sista förhöret är ett s.k. dialogförhör där hela förhöret har spelats in på ljudband och sedan i efterhand skrivits ut i sin helhet. Detta förhör hölls trettioåtta dagar efter det att den misstänkte gripits av polisen och förhöret pågick i femtiofyra minuter och är det längsta av förhören.

I analysen av materialet används en intentionell handlingsmodell, som utgår från von Wright's (1979) filosofiska definition av handling. Modellen har vidareutvecklats som ett redskap för att analysera data i kvalitativa studier (Halldén, 1999, Halldén, Scheja, & Jakobsson Öhrn, 2001, Jakobsson Öhrn, 2005). I den intentionella

handlingsmodellen betraktas en handling som meningsfull och möjlig att förstå genom att den tilldelas en intention. Detta innebär en strävan efter att förstå vad förhørsledarna vill uppnå med förhöret. Med utgångspunkt från förhørsledarnas frågor och andra inlägg, vilka betraktas som verbala handlingar, görs en tolkning av den intention som ligger bakom de uttalade orden.

Etiska överväganden

Utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (HSFR, 2002) ställs vissa etiska krav på humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. En viktig utgångspunkt är att balansera forskningskravet och individskyddskravet, d.v.s. kravet på att kunna beforska väsentliga samhällsfrågor kontra kravet på enskilda individers rätt till integritet. I detta sammanhang framhålls att forskningen skall inriktas på väsentliga frågor och att den inriktas mot att tillgängliga kunskaper utvecklas och fördjupas. Jag har bedömt att det tydliga och starka forskningskravet väger mycket tungt. Forskning har en svag ställning gentemot myndigheter och myndighetsutövning. Det är viktigt att granska myndighetsutövning för att belysa risker för att enskilda medborgare utsätts för godtycke eller kommer till skada. Omvänt skulle det snarast vara oetiskt att inte undersöka myndighetsutövning eftersom en granskning kan göra det möjligt att förbättra verksamheten inom det undersökta området. Med stöd av forskningsresultat finns förutsättningar för att finna och föreslå regler och rekommendationer som stärker medborgarnas ställning och utvecklar arbetsmetoder.

Även om min undersökning kan komma att innebära kritik av enskilda personers agerande, menar jag att det ändå inte innebär att någon enskild person, vars arbetsresultat beskrivs i det undersökta materialet, utsätts för någon förödmjukelse eller kränkning. De berörda personerna, förhørsledarna, ingår i en organisation där det finns en strävan att bedriva en effektiv utredningsverksamhet med hög rättssäkerhet. De förhørsledare som ingår i mitt datamaterial granskas inte som individer utan som företrädare för ett offentligt uppdrag. Det slutliga värdet av undersökningen är ett kunskapstillskott som överväger de risker som finns i form av negativa konsekvenser för berörda personer och organisation.

Huvuddelen av mitt datamaterial utgörs av offentligt material och det är detta material som utsätts för kritisk granskning. De förhör jag studerat ingår i polisens arbetsmaterial. Åklagaren har använt grundmaterialet för att väcka åtal. Efter att åtalen har väckts har förhørsprotokoll blivit allmän handling och omfattas då inte av

några sekretessregler. Praktiskt innebär det att polisutredningarna i sin helhet är offentliga och tillgängliga för var och en som är intresserad av att ta del av dem. Jag har ändå valt att av etiska skäl och för att inte öka inblandade personers utsatthet, anonymisera alla inblandade personer genom att i studien använda fingerade namn.

De poliser vars agerande analyseras har inte informerats eller tillfrågats om samtycke före undersökningen. Anledningen till att detta inte har gjorts är att polisernas medverkan har skett genom att jag använt material som finns tillgängligt offentligt vid en myndighet. Deras roll i undersökningen har således inte varit att fungera som uppgiftslämnare i den bemärkelse som anges i Vetenskapsrådet rekommendationer. Dessa personer har informerats om undersökningen och mina slutsatser av mig personligen före den tidpunkt när studien blev offentlig.

Förutom det offentliga materialet används, i begränsad omfattning, uppgifter från en av de misstänkta. Jag har här beaktat de krav som ställs på information, samtycke och konfidentialitet. Informationskravet, som innebär att den person som jag intervjuat måste få kunskap om att deltagandet i undersökningen är frivilligt och att han har rätt att avbryta sin medverkan när som helst, har uppfyllts genom att han informerats om detta i samband med intervjun. Dessutom har han vid flera tillfällen tillfrågats om sitt samtycke. Vid dessa tillfällen har han fått en tydlig beskrivning av hur undersökningen genomförts och dess syfte. Han har även fått en beskrivning av de vinster i form av ny kunskap som undersökningen kan leda till. Utöver sitt samtycke har han uttryckt sin tillfredsställelse över att få medverka i undersökning.

Kravet på konfidentialitet har jag beaktat genom att försvåra identifiering av de personer som beskrivs i undersökningen genom att använda fingerade namn i de avsnitt där jag redovisar utdrag ur protokoll.

Den första utredningen

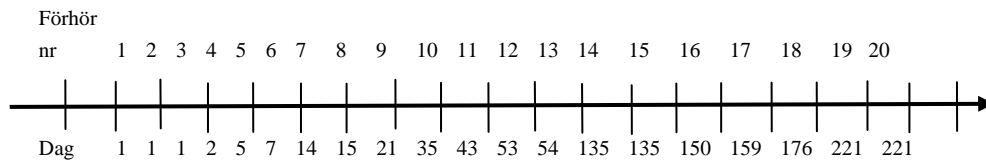
Beskrivning av utredningen och förhören

I den första utredningen är det en ung kvinna som hittas knivmördad i köket i sin egen bostad där hon bott tillsammans med sin jämnåriga sambo och deras gemensamma son, knappt fyra månader gammal. I utredningen genomförs tjugo förhör med den mördades sambo som är den först misstänkta personen. Under de första arton förhören förhörs han utifrån att han är misstänkt för det mord som han senare i utredningen visar sig vara oskyldig till. Vid de första tolv förhören har två förhørsledare genomfört förhöret och den misstänkte har haft en försvarsadvokat närvarande under förhören. Det trettonde förhöret är ett rekonstruktionsförhör som genomförs av en av de tidigare förhørsledarna. De fem sista förhören har genomförts av en ensam förhørsledare som inte deltagit i tidigare förhör. I det nittonde förhöret är han inte längre misstänkt för brottet, utan förhörs som vittne och får här möjlighet att se fotografier på olika personer, varav en är foto på den man som då erkänt mordet. Den mördades sambo kan då, utan att tveka, peka ut den man som erkänt mordet och som senare även dömdes för detta. I det tjugonde och sista förhöret förhörs den tidigare misstänkte som målsägande.

De tre första förhören hölls på morddagen. Det första förhöret pågick i drygt två timmar och är utredningens näst längsta förhör. Det andra förhöret pågick i endast fyra minuter och är utredningens kortaste förhör. I detta förhör delges den hörde att han är misstänkt för mord och han underrättas om rätten till att anlita en försvarsadvokat under utredningen och de kommande förhören. Den sammanlagda förhörstiden för alla förhören uppgår till sjutton timmar och fyra minuter under en tidsperiod av ca sju månader. Under nästan sex månader är den hörde misstänkt för mordet.

Under nästan tre månader har den hörde personen varit häktad av domstol och frihetsberövad på en av kriminalvårdens häktesanstalter. Under den tiden har han varit förhindrad att ha andra kontakter med omvärlden än med häktespersonalen, sin försvarsadvokat och de poliser som ansvarat för förhören.

I nedanstående skiss har förhören, 1 – 20, lagts in på en tidsaxel som anger vilken dag förhöret hölls i förhållande till morddagen. Syftet med att redovisa förhören på en tidsaxel är att åskådliggöra även tidsaspekten av de påfrestningarna som den hörda personen utsätts för över tid.

Figur 2. Tidsaxel för förhören i utredning 1. (Ej skalenlig tidsaxel)

Jag har undersökt innehållet i förhören utifrån mitt syfte (för en förkortad analys, se Jakobsson Öhrn och Nyberg, 2009). I genomgången av förhören har alla personernas namn ändrat för att anonymisera de inblandade:

- K – förhørsledare nr 1
- F – förhørsledare nr 2
- O – förhørsledare nr 3
- Tomas (T) – den misstänkte
- Nita – Tomas mördade sambo
- Martin – Tomas och Nitas gemensamma barn som är fyra månader gammalt

Här nedan följer ett antal utdrag ur förhören, med mina kommentarer som utgör exempel på vad jag noterat i min analys av förhören.

Hur framträder Tomas version av händelsen i förhören?

I denna utredning står två versioner mot varandra. Tomas version av händelsen som anger en okänd knivbeväpnad man som mördare och polisens version av händelsen som utgår från att det är Tomas som mördat sin sambo.

Tomas version av det som hänt synliggörs i förhören genom att:

- Tomas inbjuds till att ge en fri berättelse
- Frågor ställs för att följa upp Tomas version
- Tomas gör invändningar mot förhørsledarens version

Inbjudan till fri berättelse

Det första förhöret inleds med att förhørsledare O ber Tomas berätta vad som hänt:

O: Då vill vi börja med att säga till Tomas att han ska få berätta vad som hände under gårdags, eftermiddagen, kvällen den 29 vid 16-tiden. Okej, Tomas?

T: Ja, pappa kom upp och lånade min son Martin så vi kunde få prata ostört. Vi satt bara och vi brukade spela dataspel på Internet med varandra, så vi satt från fyra till, ja halv tolv och spelade på datan så. Sen då ringde pappa och frågade om Martin kunde sova över hos honom i natt och så sa vi okej och det. Sen gick vi ut med hunden tolv. Ja sen när vi kom satt Nita och tittade på tv och sånt och jag fortsatte och spela. Sen blev klockan runt tretiden igen, natten då. Då vad heter det gick jag ut med hunden en sista gång och hon gick och lade sig. Sen när jag kom satte jag mig framför datorn och läste och lite sånt och sen gick jag och lade mig vid henne vid halv fem, fyra, halvfem tiden på natten. Och sen vaknade jag tio i tio, kvart i tio tiden och hörde att Nita skrek, nej, nej, sluta. Och så trodde jag att det var hunden som bet bara för att han var lite vild. Och bitit och nafsat och sånt där. Öppnade jag dörren och kollade och då står det en kille med en blodig kniv i handen och kollar på mig. Och jag, vad heter det, fick panik och sprang ner till pappa, han bor på bottenvåningen i samma trapp, ringde jag på dörren och så ringde jag polisen. Han var inte hemma. Min lillasyster öppnade dörren. Då ringde jag polisen och sen ringde jag pappa. Sen, ja, kom polisen och så har jag suttit nere hos pappa och bara pratat om sånt där.

K: Såg du gärningsmannen?

Denna första öppna fråga från förhørsledaren får det längsta svaret av alla i alla förhör med Tomas. Omräknat i tid tar omkring två minuter för Tomas att lämna denna berättelse. Vid nästa tillfälle, i det sjunde förhöret, inbjuder förhørsledaren K Tomas till att åter lämna en fri berättelse:

K: Ja vill du berätta vad som hände när du kommer ner till pappas lägenhet på morgonen den 30:e då?

T: Ja ja va heter... skriker, ja skriker åt min lillasyster ...

K: Mm men om vi börjar vid dörrn där när du kommer in, var dörren öppen eller?

T: Kommer inte ihåg ja vet inte...

K: men du tar dig in i alla fall?

Av detta utdrag framgår att Tomas inledningsvis försöker att lämna sin berättelse, men när han efter kort tid, blir avbruten av en ny fråga från förhørsledaren, kommer han av sig och svaret på nästa fråga är att han inte kommer ihåg. Förhørsledaren förefaller vilja ha en annan berättelse än den Tomas började berätta. Tomas ges sedan bara enstaka möjligheter att lämna en fri berättelse och vid dessa tillfällen avbryts Tomas berättelse av frågor från förhørsledaren.

Frågor som följer upp Tomas version

Förhørsledarna ställer frågor kring den berättelse som Tomas givit som när förhørsledare K vill veta mera om hur Tomas beskriver situationen när gärningsmannen lämnar huset efter mordet:

K: Han försvinner bort?

T: Ja

De uppföljande frågorna förekommer i nästan alla förhör, men de är få och i stor utsträckning slutna och inbjuder sällan Tomas att utveckla sina svar, som i exemplet ovan. Detta är ett exempel från det sjunde förhöret fjorton dagar efter mordet.

K: För tidigare har du berättat om att när mannen kom...

F: Den man du såg då...

T: Ja

F: Var det identiskt, var han identisk med den som var i din lägenhet som du menar?

T: Ja han hade ju samma ... typ skjortgrej

F: Samma skjortgrej?

T: Jamen alltså rutig, rödrutig skjorta... å keps å så då, jag tror de va han

F: Vad sa du att du?

T: Då måste de vart han

K: Du är inte säker på att det var han som?

I ovanstående förhör börjar Tomas berätta om den man han sett, förhørsledarens följer upp detta genom frågor där Tomas iakttagelse ifrågasätts.

I det tolfte förhöret, som hålls femtiotre dagar efter mordet, följer förhørsledaren upp sina egna frågor med omkring trettio detaljfrågor rörande signalementet på den man Tomas sett mörda Nita. En av dessa frågor är en öppen fråga.

K: Och då får du, förnimmer du det här du ser? Den här mannen?

T: Va?

K: *Du ser den här mannen?*
T: *Ja.*
K: *Kan du beskriva honom då lite?*
T: *Det är bara det där långärmad, rödrutig skjorta, att kepsen, det är bara det jag kommer ihåg.*
K: *Kommer du ihåg någon längd, form på han?*
T: *Va?*
K: *Kommer du ihåg någon längd eller form på honom? Alltså hur ser han ut i kroppsbyggnaden?*
T: *Ja, liksom kraftigare än mig. Tyckte att han såg längre ut än vad jag är.*

Frågorna som följer är detaljfrågor rörande signalementet på den man Tomas sett vid mordet och Tomas kan ofta svara ”ja, nej eller jag vet inte” på frågorna. Exempel från samma förhör:

K: *Och glasögon?*
T: *Nää?*
K: *Inga glasögon?*
T: *Nää?*
K: *Hårfärg?*
T: *Det vet jag inte.*
K: *Du såg någonting ovanpå huvudet också?*
T: *En keps hade han på sig.*

Tomas invändningar mot polisens version

Tomas gör vid flera tillfällen under utredningen invändningar mot frågor och påståenden från förhørsledarna i ett försök att framhålla sin version av händelsen.

F: *Vi påstår att ni bråkade Nita och du.*
T: *Jamen vi gjorde inte de*
[...]
F: *Ni bråkade under natten, ni bråkar om någonting...*
[...]
F: *Du blir pressad och ursinnig den kvällen...*
T: *Nej*
K: *Hon retar gallfeber på dig?*
T: *Nej*

(utdrag ur förhör 8)

K: *Du är irriterad på hen, ni är irriterade på varandra, hon är irriterad på dig hon är skitförbannad på dig hon har kränkt dig. Hon tycker att du är en skit, hon tycker inte om dig. Hon står i köket....*
T: *Vi har inte ens bråka va va?*

K: Hon är less på dig [...]
(utdrag ur förhör 10)

Vid några tillfällen försöker Tomas att få förhørsledaren att förstå hans perspektiv:

T: Jamen tänk dig själv att öppna dörren och se nån stå med en kniv ..

K: Jamen, det var inte det jag frågade om, jag frågade om dom där händerna som hon höll upp framför sig.

(utdrag ur förhör 8)

T: När ska ni förstå att jag inte gjort det?

F: Du har ju beskrivet tydligt hur du såg hennes huvud, underarmar och överkropp...

T: Men jag har ju inte...

(utdrag ur förhör 10)

Man kan här se att Tomas invändningar och försök att berätta sin version inte följs upp.

Tomas version träder fram

I det nittonde förhöret som hålls ca sju månader efter mordet förevisas Tomas tio bilder på olika män. Han ”uppmanas att noggrant titta på samtliga bilder och därefter uppge om det är någon som han känner igen från den aktuella händelsen”. I utskriften av förhöret, som är dokumenterat i referatform, skriver förhørsledaren:

(Tomas) tittar noga igenom båda kollagen och därefter uppger han att det är mycket svårt med tanke på att gärningsmannen hade en keps.

Därefter får (Tomas) på nytt titta igenom båda kollagen och förhørsledaren ”skärmar” av med ett papper strax ovan ögonen med tanke på att gärningsmannen hade keps.

(Tomas) ”stannar” då till vid bild nr 5 i grupp 2 och samtidigt uppger han att det är främst ögonen som han kommer ihåg och att dessa ögon är mycket likt gärningsmannens ögon.

(Tomas) får återigen titta igenom samtliga bilder och han fastnar för personen på bild nr 5 i grupp två.

I detta förhör, som är en s.k. fotokonfrontation, pekar Tomas ut fotot på den man som mördade Nita trots att det gått sju månader sedan han såg mannen i sitt kök. Tomas hade aldrig sett mannen tidigare.

Hur framträder polisens version av händelsen i förhören?

Förhørsledarna gör sin version av händelsen synlig i förhören med hjälp av olika strategier:

- En kommunikationsstrategi som hindrar den misstänkte att ge sin version av händelsen
- Presentation av motiv
- Presentation av tillvägagångssätt
- Direkt anklagelse och presentation av ”bevis”
- Känslomässig press

Kommunikationsstrategi som hindrar den misstänkte att berätta sin version

I sättet att kommunicera med den misstänkte kan flera strategier urskiljas som minskar den misstänktes möjligheter att själv berätta om sina upplevelser. I föregående avsnitt visades hur förhørsledarna begränsar Tomas möjligheter att ge sin version genom att:

- inte ge Tomas utrymme att lämna en fri berättelse
- ställa slutna frågor
- avbryta

Förhørsledarna tar inte heller notis om Tomas invändningar och de använder påståenden och motargument som en framträdande kommunikativ strategi för att föra fram den egna versionen. Vid flera tillfällen påstår förhørsledare att de vet vad som hänt. I det åttonde förhöret säger förhørsledare F:

F: Vi påstår att ni bråkade Nita och du.

och vidare:

F: Vi påstår att du har stort kontrollbehov [...]

T: Jamen de är fel.

[...]

F: Varför är det fel?

T: Varför ja vet ... de.

F: Ja, vi har tagit reda på ett och annat vi också.

I det tionde förhöret utspelar sig följande replikskifte mellan Tomas och förhørsledare F:

T: Jag har inte sett henne säger jag!

K: Men det påstår vi att du gjort eftersom du har berättat om det tidigare.

T: Ja ni påstår jävligt mycket.

I det elfte förhöret gör förhørsledare F följande påstående:

F: Men om vi påstår att det kan vara något sånt som har utlöst ... det som har hänt....

T: Jamen då, de är fel.

Man kan se att Tomas värjer sig och försöker förmedla att de påståenden som görs inte stämmer. Förhørsledarna följer inte upp dessa protester. I stället för att följa upp och undersöka Tomas uppgifter, ignoreras dessa och förhørsledarna argumenterar också emot det Tomas uppger. I det tionde förhöret påstår förhørsledare K att Tomas och Nita bråkat med varandra – en uppgift som sägs komma från Tomas lillebror. Följande replikskifte utspelar sig:

K: Ja... han har ju hört att du och Nita bråkat.

T: Vi har inte bråkat

K: Jo men ni har, det är så han har sagt det han.

T: Jamen jag säger att vi inte har det.

[...]

K: Ja, jag vet det, jag hör det.

T: Ja.

K: Men han säger att ni har det.

Presentation av motiv

Förhørsledarna återkommer vid flera tillfällen till att det funnits konflikter mellan Tomas och Nita. Syftet kan tänkas vara att försöka få fram ett motiv till att Tomas har mördat sin sambo.

Här följer ett exempel ur det sjätte förhöret. Förhørsledaren K talar i den här delen av förhöret om Tomas mördade sambo.

K: Du har inte hört att hon vill ändra på sin tillvaro och eventuellt flytta och...vara på annat håll?

T: Nej.

K: Det är du säker på?

T: Ja.

K: Hon har inte sagt det i alla fall?

T: Nä

Här för förhørsledaren in en uppgift i förhöret som framstår som ett försök att få Tomas att berätta om att han och hans sambo tidigare varit osams och talat om att flytta från varandra. Enligt Tomas är

denna uppgift felaktig. Förhørsledaren för sedan in liknande påstående vid flera kommande förhör, med samma nekande svar från Tomas. Exempel ur det åttonde förhöret:

K: Det är ju så här, folk har hört att ni bråkade i trapp... eller i huset under natten?

T: Jag och hon?

K: Ja.

T: Vi bråka ingenting

[...]F: Vi påstår att ni bråkade Nita och du.

T: Jamen vi gjorde inte de

[...]

F: Ni bråkade under natten, ni bråkar om någonting...

Vid ett tillfälle i det tionde förhöret förs en liknande uppgift in av förhørsledaren med en antydning om att polisen fått uppgiften från Tomas bror.

K: Vem är det då?

T: Det är min lillebrorsa.

K: Ja... han har ju hört att du och Nita bråkat.

T: Vi har inte bråkat

K: Jo men ni har, det är så han har sagt det han.

T: Jamen jag säger att vi inte har det.

Att det verkligen skulle vara så att Tomas och Nita varit osams – något som bara antydades i det fjärde förhöret – förstärks i det åttonde och tionde förhöret av uppgiften att det skulle finnas vittnen som intygar detta.

Det finns ingen uppgift i förhören i förundersökningen om att en bror till Tomas skulle ha sagt att Tomas bråkat med sin sambo. Det förekommer däremot en motsatt uppgift. Ett förhör som genomfördes på morddagen med en av de poliser som var första polispatrull på mordplatsen innehåller uppgifter som lämnades av en granne:

Killen säger att han bor på 4:e våningen... Killen sa att han varit vaken mellan 19.00 och 03.00 men inte hört ett ljud. Killen hade även en hund som inte reagerat

Påstående från förhørsledare om bråk mellan Tomas och Nita återkommer i flera förhör. Tomas förnekar att det förekommit bråk. Polisen presenterar inga detaljer om bråket utöver att de på olika sätt påstår att de vet att Tomas och Nita bråkat. Det förefaller vara så att poliserna utgår från att Tomas dödat Nita under eller efter ett gräl dem emellan.

I det åttonde förhöret presenterar förhørsledaren uppgiften att Tomas är svartsjuk. Detta skulle i så fall kunna förklara varför bråk och osämja uppstått.

F: Men vi påstår att du har stort kontrollbehov av henne. Att du är svartsjuk och att du är osäker i förhållandet...

T: Jamen de är fel

Samma uppgift återkommer i senare dialogförhör men förnekas bestämt av Tomas.

I det åttonde förhöret för förhørsledaren in en ny uppgift när han påstår att Tomas skulle ha varit mycket arg på Nita under mordkvällen:

F: Du blir pressad och ursinnig den kvällen...

T: Nej

K: Hon retar gallfeber på dig?

T: Nej

Här presenteras en ny hypotes om vad som föregått mordet.

I det tionde förhöret målar förhørsledarna i känslomässiga termer hur motivscenen sett ut enligt deras mening.

K: Du är irriterad på hen, ni är irriterade på varandra, hon är irriterad på dig hon är skitförbannad på dig hon har kränkt dig. Hon tycker att du är en skit, hon tycker inte om dig. Hon står i köket....

T: Vi har inte ens bråka va va?

K: Hon är less på dig, du gör ju ingenting hemma. Du städar inte du håller dig bara undan du bara sover på dagarna.

T: Ja mm visst...

Förhørsledarnas tema om osämja och konflikter mellan Tomas och Nita förstärks ytterligare i det elfte förhöret, där förhørsledarna presentera en tung orsak till den förmodade osämjan.

F: Ja angående Martin, vi har ju påstått att du måste blivit ursinnig den här morgonen, det har vi pratat om det vet du!

T: Ja

F: Och därför måste vi höra om, de här med faderskapet har du skrivit på att du är far till Martin? Kan du minnas att du gjort något sånt?

T: Ja vi åkte upp till Bomhus å skrev på nå papper där... gjorde vi.

F: Det är inget sånt som legat i bakgrunden den här natten... innan Nita mördades?

T: Nä

F: Så att du är osäker på... har du tivitlat nån gång på att du är far till Martin?

T: Vi brukar skoja liksom.. alltså inga..ja vet ju att ja är pap-pan.

F: Ja... men ni har skojat?

T: Nä vi bruka, vi bruka driva med varann... Nita ska gå till affärn t.ex. ja Nita ba "Hej då nu går ja nu ska ja gå å ta ett blodprov med Martin " alltså vi bara skoja med varann.

F: Det har ni gjort?

T: Ja

F: Men det är inget allvar i det menar du?

T: Nej

F: Men om vi påstår att det kan vara något sånt som har utlöst ... det som har hänt....

T: Jamen då, de är fel."

I detta förhörsavsnitt spelar förhørsledaren på Tomas känslor genom att antyda att han inte är far till Martin.

Motivbilden trappas upp genom förhörsserien. Den införs till en början som en antydande fråga för att sedan laddas med vittnesuppgifter, känslor och orsaksförklaringar. Genomgående avvisar Tomas förhörsledarnas hypotes, vilket ignoreras av förhörsledarna.

Presentation av tillvägagångssätt

Förutom att måla upp ett tänkbart motiv presenterar också förhörsledarna beskrivningar om hur Tomas utfört mordet. Inte heller dessa scenarier har någon grund i förundersökningsmaterialet.

Hur var Tomas placerad?

I det sjätte förhöret inleder förhörsledaren med en fråga:

K: Vi kan starta där du är inne i sovrummet och öppnar dörren till köket igen.

K: Vad såg du av Nita på golvet då?

T: Ja vet inte ens om jag såg nånting nu.. när jag tänker på t.

K: Vet du inte ens om du så någonting?

T: Av henne alltså av henne.

K: Mm...

T: Jag fastnade ju på mannen med kniven och sprang mest.

Förhöret startar med en ledande fråga där förhörsledaren för in den faktiska omständigheten att den mördade kvinnan låg på golvet i

köket. Tomas svar är visserligen aningen osäkert – han ”vet inte” om han överhuvudtaget såg Nita där på golvet. Ändå stämmer uppgiften med att han hade sin koncentration riktad på mannen med kniven med hans inledande fria berättelse. Detta tema följs inte upp, utan förhørsledarna fortsätter på det inslagna temat att Tomas sett Nita ligga blödande på golvet. Detta får betydelse i senare förhör där förhørsledarna påstår att Tomas sagt att den mördade kvinnan höll upp sina armar som skydd mot ett angrepp.

Vapnet

Tomas hade berättat att han sett en man med en kniv i handen. I det åttonde förhöret lägger förhørsledaren nu fram påståendet om att det istället var Tomas som under mordkvällen haft en kniv.

K: Jag tror inte att det var en man som stod där med kniv.

T: Nä... men de...

K: Jag tror att du hade, du hade kniven.

T: Nä

F: Du blir pressad och ursinnig den kvällen...

T: Nej

K: Hon retar gallfeber på dig?

T: Nej

Här beskriver förhørsledare K en hypotes om hur mordet gått till och att Tomas är förövaren. Senare i samma förhör återkommer uppgiften att ”det är du som står där med kniven”.

Mordscenen målas upp

I utredningen förekommer även flera gånger frågor som kan uppfattas som hotfulla och obehagliga. Förhørsledarna vänder Tomas tidigare uppgift om att han inte vet om han överhuvudtaget sett Nita på golvet, till att på ett närgånget sätt påstå att han sett henne. I det åttonde förhöret försöker Tomas korrigera den beskrivningen, men förhørsledaren avvisar Tomas svar.

T: Jamen tänk dig själv att öppna dörren och se nån stå med en kniv v (förhørsledaren avbryter med en ny fråga)

K: Jamen, det var inte det jag frågade om, jag frågade om dom där händerna som hon höll upp framför sig.

[...]

T: Jamen, jag vet inte om jag såg henne hålla upp händerna

[...] liksom allt är kaos här uppe.

[...]

K: Det såg du.

[...]

T: Nä, jag vill inte prata med dig när du sitter och håller på så dära.

[...]

T: [...] tänk dig själv när man öppnar dörren och liksom ser en man stå så där med en kniv.

K: Mm, det är vad du säger det.

T: Ja.

K: Jag tror inte att det var en man som stod där med kniv.

Här slår förhørsledaren fast sin uppfattning om vem som begått mordet. I det tionde förhöret försöker förhørsledarna få Tomas att medge hur han på nära håll sett Nitas kropp på golvet i köket efter att hon mördats.

T: När ska ni förstå att jag inte gjort det?

F: Du har ju beskrivet tydligt hur du såg hennes huvud, underarmar och överkropp...

T: Men jag har ju inte...

F: ...och ingenting mer?

T: Jag har inte sett henne

K: Du har stått lutad över henne!

T: Lutad över henne?

K: Ja det har du också sagt.

T: Att jag stått lutad över henne?

K: Du har stått lutad över henne ja... och tittar på henne...

T: Det har jag inte alls sagt!

K: Du har sagt att hon ligger på golvet och du står lutad över henne. Du ser henne ligga på golvet.

T: Vadå att ja lutad över henne?

K: Du ser in i hennes ögon.

T: Vafan sluta...

K: Men du har sett...

T: Jag har inte sett henne säger jag!

K: Men det påstår vi att du gjort eftersom du har berättat om det tidigare.

T: Ja ni påstår jävligt mycket.

Tomas vidhåller sina uppgifter, både att han är oskyldig och att han inte sett sin mördade sambo. Liksom tidigare ignoreras Tomas invändningar.

Direkta anklagelser och presentation av "bevis"

Förhørsledarnas presentation av motiv och tillvägagångssätt styrks av uppgifter om att de har "belägg" för sina påståenden. I det åttonde förhöret riktar förhørsledare K en direkt anklagelse mot To-

mas och uppger också att han har uppgifter som styrker att det är Tomas som dödat Nita.

K: Det har vi lite belägg för också faktiskt.

T: Ja men jag har inte gjort det.

K: Det är du som står där med kniven?

T: Näe

K: Det är du som gör att det stänker blod på väggen.

T: Nej

K: Det är du som gör att hon dör.

T: Nej

Här för förhørsledaren in en uppgift om att han vet att det var Tomas som höll i kniven. Jag har inte lyckats hitta något i utredningen i övrigt som stödjer detta.

Känslomässig press

I det åttonde förhöret, när förhørsledarna har misslyckats med att få någon form av medgivande eller erkännande från Tomas, provar man en känslomässig strategi. Här används ett mer ”empatiskt” bemötande.

K: Ja menar... det är ju jobbigt för dig att gå och bära på det här.

T: Jamen ja har inte gjort de.

K: Det är grymt jobbigt alltså...

T: Jamen ja har inte gjort de.

K: Jamen i så fall behöver du ju hjälp och stöd från alla håll du kan få.

T: Jomen ja har inte gjort det.

Detta ”empatiska” närmande återkommer i det tionde förhöret.

F: Det finns saker som man inte kan erkänna för sig själv. Du måste säga som det är så du kan gå vidare, du ska ju leva länge till.

T: För ja har inte gjort nånting!

F: Hur ska du kunna leva vidare med det när du säger så?

T: Ja har ju sagt att ja inte gjort nånting!

K: Du är irriterad på hen, ni är irriterade på varandra, hon är irriterad på dig hon är skitförbannad på dig hon har kränkt dig. Hon tycker att du är en skit, hon tycker inte om dig. Hon står i köket....

T: Vi har inte ens bråka va va?

K: Hon är less på dig, du gör ju ingenting hemma. Du städar inte du håller dig bara undan du bara sover på dagarna.

T: Ja mm visst...(sarkastiskt)

I en förhörserie som präglats av anklagelser och avvisande av Tomas egen berättelse framstår detta mer förståelseinriktade bemötande som en strategi för att få Tomas att erkänna sin skuld. Tomas svar på denna invit följs inte upp på något sätt någon gång under utredningen. Det känslomässiga bemötande får inte heller Tomas att ändra sina uppgifter.

Förhørsledarna försöker spela på Tomas känslor. Det förekommer flera obestyrkta uppgifter från förhørsledarna till synes i syfte att åter försöka få fram ett erkännande från Tomas. I slutet av citatet ovan försöker förhørsledarna spela på känslosamma omständigheter när de påstår att Nita tycker illa om Tomas. Den känslomässiga förståelsen vänds till känslomässig anklagelse. Tomas ger till synes upp och i det sist citerade citatet från honom håller han – sarkastiskt – med förhørsledare K i hans påstående om osämjan mellan honom och Nita.

I det åttonde förhöret ger förhørsledarna en känslomässig skildring av Nitas död.

K: Det är du som gör att det stänker blod på väggen.

T: Nej

K: Det är du som gör att hon dör.

T: Nej

Förhöret fortsätter som följer:

K: Det är grymt jobbigt alltså...

T: Ja men ja har inte gjort de.

K: Jamen i så fall behöver du ju hjälp och stöd från alla håll du kan få.

T: Jomen ja har inte gjort de.

K: För du har ju ett temperament när det tänder till, det går fort alltså.

T: Jamen ja har inte gjort de...dära.

K: För den här blodiga kniven och dom här fläckarna på väggarna och hon ligger där i blodet på golvet...

T: Ja hante...

K: Det är ingen vacker syn.

T: Nämen ja har inte gjort de.

K: Du har ingen förklaring till vad som hände?

T: Nä ja ja har inte gjort det alls.

F: Du vill inte ha gjort det?

T: Ja hante gjort de, sluta.

Det är tydligt att förhørsledare K för in något som ska framstå som empatiskt och en anvisning om behov av hjälp när han säger till Tomas att han ”behöver all hjälp han kan få”. Omedelbart därefter väljer han dock att fortsätta med flera pressande påståenden och frågor och förhørsledaren F understödjer denna i förhørsstrategi genom att mycket tydligt påstå att Tomas har utfört mordet. Förhöret fortsätter i samma anklagande stil några minuter och slutar med att Tomas börjar gråta. Försvarsadvokaten tillfrågas om hon har ”något att tillägga”, hon svarar ”nej” och då avslutas förhöret.

I det tionde förhöret ger förhørsledarna en målande bild av hur Tomas skulle ha betraktat sin knivdödade sambo.

T: När ska ni förstå att jag inte gjort det?

F: Du har ju beskrivet tydligt hur du såg hennes huvud, underarmar och överkropp...

T: Men jag har ju inte...

F: ...och ingenting mer?

T: Jag har inte sett henne

K: Du har stått lutad över henne!

T: Lutad över henne?

K: Ja det har du också sagt.

T: Att jag stått lutad över henne?

K: Du har stått lutad över henne ja... och tittar på henne...

T: Det har jag inte alls sagt!

K: Du har sagt att hon ligger på golvet och du står lutad över henne. Du ser henne ligga på golvet.

T: Vadå att ja lutad över henne?

K: Du ser in i hennes ögon.

T: Vafan sluta...

Det framstår som om förhørsledarnas påståenden om att Tomas skulle stått lutad över Nita kommer överraskande för Tomas. Hans sista uttalande tyder på att situationen är plågsam för honom.

Den andra utredningen

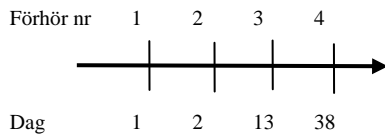
Beskrivning av utredningen och förhören

Den andra utredningen gäller ett mord på en ung man. Mordet inträffar mitt i natten i stadsmiljö. Den först misstänkta personen var bekant med den mördade. De båda männen hade tillsammans med flera andra kamrater, kvinnor och män, besökt en restaurang tidigare under kvällen. Sällskapet lämnade restaurangen tillsammans och under promenaden från restaurangen hade de båda männen kommit i bråk med varandra. Senare under kvällen hittas den unge mannen död och misstanken faller på den man som tidigare varit i bråk med denne. Det visar sig senare under utredningen att det är tre yngre män som utfört mordet och att den först misstänkte mannen är oskyldig.

Det har varit olika förhørsledare i de fyra förhör som hölls med den man som först misstänktes för att ha utfört mordet. Vid det fjärde och sista förhöret har den misstänkte biträde av försvarare för första och enda gången.

Det första förhöret hölls samma natt som mordet skedde. Det andra förhöret hölls dagen efter mordet, det tredje förhöret efter tolv dagar och det fjärde förhöret efter trettioåttio dagar. De två första förhören hålls utifrån att den hörde är skäligen misstänkt och anhållen enligt åklagarbeslut. I de två följande förhören är den hörde på sannolika skäl misstänkt och häktad enligt beslut av tingsrätten. Under hela denna tid har den hörde personen varit frihetsberövad och inlåst på en av kriminalvårdens häktesanstalter.

I nedanstående skiss har förhören, 1 – 4, lagts in på en tidsaxel som anger vilken dag förhöret hölls i förhållande till morddagen. Syftet med att redovisa förhören på en tidsaxel är att åskådliggöra även tidsaspekten av de påfrestningarna som den hörda personen utsätts för över tid.

Figur 3. Tidsaxel för förhören i utredning 2.

De första tre förhören är sammanfattade referatförhör där det i texten inte går att utläsa om uppgifterna från Hans kommer fram som svar på frågor eller som en fri berättelse. I det andra förhöret förefaller det utifrån sammanfattningen som om den hörde åtminstone i början av förhöret haft möjlighet att berätta vad han haft för sig den aktuella dagen och vilka personer han träffat. Denna slutsats dras av formuleringar som att "Hans ombeds att själv berätta..." och "Hans uppger att..." och en efterföljande beskrivning av händelseförloppet. Mot slutet av förhöret finns formuleringar som "Hans tillfrågas om...", vilket skulle kunna leda till slutsatsen att förhöret kommit in i en frågefas. Även i det tredje förhöret finns formuleringar som antyder möjligheten av att en fri berättelse förekommit. Det förekommer vid flera tillfällen i alla tre referatförhören formuleringar som anger om uppgiften framkommit som svar på fråga eller om den lämnats spontant.

Ett citat ur förhöret det första förhöret:

Tillfrågad om vilken väg de gick uppger han (Hans) att de gick via A-torget...
(författarens understrykning)

Ovanstående typ av formuleringar förekommer frekvent i alla tre referatförhören. Antalet tillfällen där en eller flera faktauppgifter inleds med "tillfrågad uppger Hans" är sjuttiofyra.

I förhören förekommer följande typ av citat vid nio tillfällen:

Spontant säger Hans att det blev gruff där... [...] Han säger spontant att han även talat med ...
(författarens understrykningar)

Ovanstående exempel kan tolkas som något av en spegling av förhörens upplägg och struktur. Huvuddelen av det som nedtecknats och refereras i förhöret tycks vara ett resultat av förhørsledarens frågor. Vid enstaka tillfällen lämnar den hörde uppgifter utan att vara tillfrågad och då refereras detta som "spontant säger den hörde".

Jag har undersökt innehållet i förhören utifrån mitt syfte. Eftersom de tre första förhören enbart föreligger i sammanfattande form utgör de ett mycket osäkrare tolkningsunderlag, enligt ovanstående resonemang. I analysen ligger därför tonvikten på det fjärde och sista förhöret, som finns utskrivet i sin helhet i dialogform.

I genomgången av förhören har alla personernas namn ändrat i syfte att anonymisera de inblandade:

- F – förhørsledare i det fjärde förhöret
- Hans (H) – den misstänkte
- Tor – den mördade mannen.
- Maud – Tors flickvän
- Lillan – en kamrat till Maud som var med mordkvällen
- Christer – Hans kamrat som var med den aktuella kvällen
- Mårten Dahl – en tidigare arbetsgivare till Hans och ägare av restaurang Dahls
- Dahls – namnet på den restaurang som besöktes under mordkvällen

Här nedan följer en beskrivande genomgång av förhören, där jag visar vad jag har iakttagit.

Hur framträder den alternativa versionen av Hans som oskyldig i förhören?

Hans kan inte själv presentera någon version av det som hänt när mannen mördades. Av naturliga skäl visar det sig senare – han var ju inte där då det hände. Däremot finns det vittnesmål som pekar ut andra gärningsmän. Tre vittnen beskriver att de sett tre unga män som misshandlat Tor med plankor. Dessa vittnen är, var för sig, och samstämmigt helt säkra på att Hans inte finns på platsen när mordet sker. Detta upprepar dessa vittnen i flera förhör under ett tidigt skede av polisutredningen. Det finns alltså information i utredningen som talar för att Hans skulle vara oskyldig.

Eftersom Hans, som han själv medger, bråkat med Tor under kvällen och också var berusad så är han osäker på sitt minne. I förhören försöker han ändå föra fram alternativet att han är oskyldig. I det fjärde förhöret beskriver han sin lätnad då hans vän Christer berättar för honom att han *”inte gjort nånting”*. Han säger också att Christer har talat om *”snorungar eller småglin [...] med påkar”*, vilket ger en antydning om alternativa gärningsmän.

Hans försöker även ge en mer positiv bild av sig själv. I det fjärde förhöret beskriver han sig själv som någon som försöker avstyra bråk:

H: Ja, men jag är nog inte så våldsam. [...] Ja, visst har det hänt att jag blir våldsam när jag blir full. [...] men lika många gånger så händer det att jag liksom helt och hållet bara låter bli det. [...] Jag kan till och med lugna ner någon annan, va. Det liksom ... men sånt syns ju aldrig alltså.

Hur framträder polisens version av Hans som skyldig i förhören?

I förhören använder förhørsledarna olika strategier för att få den egna bilden bekräftad. Detta sker genom:

- En kommunikationsstrategi som försvårar för den misstänkte att ge sin version av händelsen
- Presentation av motiv
- Presentation av ”bevis”
- Känslomässig press

Kommunikationsstrategi

Utifrån en granskning av det fjärde förhöret kan flera kommunikationsstrategier urskiljas som minskar den misstänktes möjligheter att själv berätta om sina upplevelser. Förhørsledarna:

- ger begränsad möjlighet till fri berättelse
- ställer slutna och ledande frågor
- avbryter
- påstår sig veta vad som hänt och argumenterar emot den misstänktes uppgifter

Begränsad möjlighet till fri berättelse

Det kan inte utläsas i något förhørsprotokoll eller någon sammanfattning av förhören att Hans fått tillfälle att lämna en fyllig fri berättelse över vad som skedde under mordnatten. I inledningen till det fjärde förhöret gör förhørsledaren en ansats att initiera en fri berättelse:

F: Då om du då berättar den här kvällen...

H: Mm

F: ...så går ni ett antal kompisar...

H: Mm

F: ... och ni är på väg nånstans.
H: Ja. Eh. Jag... tror att vi är på väg hem till Christer vid det tillfället. Jag vet alltså inte att vi är bjudna på efterfest... eh... och vart det är nånstans. Och vi kommer därifrån ... eh ... under viadukten ...
F: Ja.
H: Det är så som jag minns det. Vi går över korsningen här. Jag vet inte om vi går vid häckarna eller den vägen, men vi kommer fram här i alla fall.
F: Ja . Och den här platsen heter alltså Norra Malmgatan?
H: Ja.
F: Den här gatan då?
H: den som går här?
F: Ja.
H: Okej.
F: Kommer du ihåg så att säga i vilken ordning ni går?
H: Nej det gör jag inte. Jag tror väl att jag... Nej ... EH ... Om jag efter eller före, det vet jag inte riktigt. Jag vet att jag inte var sist i alla fall och det är bara på grund av det ... När jag kommer in här runt hörnet här.
F: Ja.
H: ... en bit längre fram som jag inte ser härifrån... F: Mm.
H: ... så kommer alltså (harklar) nå'n ifatt mig, vilket jag nu vet är Tor. Ja, NN eller antar det ... eh ... och slår mig i huvudet med öppen hand. Det var inte särskilt hårt på något sätt, men det sker runt hörnet här. Då kan jag inte varit sist för han kommer alltså ifatt mig på cykeln här nå'nstans.

Hans påbörjar här en berättelse om händelserna under kvällen. I Hans första längre uttalande berättar han om den kontrovers han haft med Tor, den man som senare hittas mördad. Han berättar att hans vän Christer avstyrat bråket och att de båda sedan gått därifrån tillsammans. Under berättelsens gång avbryter förhørsledaren Hans flera gånger genom att ställa detaljfrågor. Han uppmuntrar sällan till ett fortsatt berättande, utan ställer istället detaljerade frågor om olika personer som var närvarande på platsen. Hans ger enstaviga svar på dessa frågor.

I ett andra längre uttalande senare i förhöret berättar Hans om hur han fått reda på att Tor är död. Han berättar om sina reaktioner och sin lättnad när han genom Christer får veta att han "inte gjort nånting" utan att det var "snorungar eller småglin med påkar". Förhørsledaren följer upp detta uttalande genom att ställa frågor om Hans definition av "snorungar" och man kommer därefter in på Hans osäkerhetskänsla. Även denna gång hindras möjligheten till fortsatt berättande.

Slutna och ledande frågor

Förhöret domineras för övrigt av frågor från förhørsledarens sida i stället för att låta den hörde själv lämna en egen längre berättelse. Flera frågor är slutna till sin karaktär och ger enstaviga svar från Hans:

F: Kan du säga i vilken hand du håller respektive kasse?

H: Nej.

Det förekommer frekvent att förhørsledaren ställer ledande frågor. I nedanstående exempel visas hur förhørsledaren styr Hans mot ett svar.

F: ...och sen går du i den riktningen?

H: Ja, det är så som jag minns det alltså.

F: Ja.

H: Helt.

F: Åt det där hållet då?

H: Nej, jag kan inte minnas att jag har... [...]

F: Jag undrar om du gått åt det hållet den här kvällen?

H: Inte som...Det kan jag inte säga att jag har gjort. Nej.

F: Vet du vart Tor anträffades nånstans?

H: Ja, nånstans...nånstans här i krokarna runt...

[...]

F: Det är inte alls långt. Det är runt hörnet här.

H: Ja, okej.

F: Du har inget minne att du har gått fram och sett honom där?

H: (suckar). Nej, ingen...inget säkert minne av att jag har varit i den riktningen alls.

F: Har du ett osäkert minne menar du eller vad då?

H: Nej, nej, det har jag inte heller. Nej. Nej, jag kan inte säga: "ja, jag har varit där". Det kan jag inte göra. Jag kan inte heller säga: "nej, jag har absolut inte varit där. Det kan ju vara så att jag har varit där, men jag kommer inte ihåg det. Nej, jag kan inte...

Genom att styra den misstänkte med sina frågor försöker förhørsledaren få Hans att ändra sitt svar så att han medger att han befunnit sig på den plats där Tor hittades död. Man kan se att detta påverkar Hans och gör honom osäker. En liknande sekvens kommer senare i förhöret.

F: ...Om du var uppmärksam så berättade jag för dig var nånstans Maud bodde.

H: Hon bor här nånstans sa du.

F: Ja.
H: Men jag sa att jag vet inte var.
F: Du vet inte var?
H: Nej.
F: Du har ingen aning alls?
H: Ingen aning alls.
F: Nej. Den här porten, säger den dig nånting?
H: Ja, nej. Jag har nog aldrig varit här förut vad jag vet, såvida det inte är den här porten och inte den där. Det vet jag inte. Dom ser ju ganska lika ut själva portarna.
[...]
F: Så du menar att det du berättade där borta det skulle lika gärna kunnat ha utspelat sig här?
H: ...Det skulle kunna ha gjort det.
F: Ja.
H: Men... jag får säga så för jag är inte säker.
F: Nej.
H: Jag är tvungen att säga så. Ja.

Från att ha sagt sig vara säker på att inte veta var Maud bor, annat än utifrån information som förhørsledaren levererat, styr förhørsledaren Hans in i en situation, där han känner sig "tvungen" att ge det svar förhørsledaren vill ha.

Avbryter den misstänkte

Förutom att ställa många frågor som hindrar en fri berättelse, avbryter också förhørsledaren Hans. Vid ett tillfälle i förhöret gör Hans ett försök att berätta om sina planer för kvällen:

H: Hade helt andra planer för kvällen. Det var liksom...hem med maten. Vi skulle äta mat och dricka bär och...En ölpåse hade jag med också, ställde jag ju ner där.
F: Mm
H: och spela spel och sen var liksom...
F: Mm. Du ska veta det att under tiden som du bråkar här då med Tor...

Den berättelse som här påbörjas avbryts av förhørsledaren. Han tycks här inte vara intresserad av fortsättningen, utan för Hans tillbaka till bråket med Tor.

Påståenden och motargument

De inlägg förhørsledaren gör består förutom av frågor också av påståenden. Dessa påståenden innebär ibland en presentation av vad som hänt. Det förefaller här som att förhørsledaren för in nya egna fakta i förhöret. Dessa vill han att Hans ska bekräfta. Ett exempel:

*F: Dom kommer från det hållet.
H: Okej.
F: Är det nå't... nå'n klocka som ringer?
H: Nej.*

Ett annat exempel:

*F: Nu har du fått information om...
H: Ja.
F: att det är betydligt mer människor här på platsen...
H: Ja.
F: ...som har berättat om det här bråket mellan dig och Tor som har sett det.
H: Ja.
F: Ingen klocka som ringer att det var så?
H: Att vi bråkade?
F: nej, det har du ju berättat...
H: Ja.
F: ...men att det var fler personer runt omkring.
H: nej, nej. Nej, alltså. Jag har ingen...ingen liksom...Jag tänker inte på det liksom. Det finns inte i mitt fokus...andra människor just här då. Det gör inte det.*

Utifrån Hans svar tycks det som om han inte känner igen det som förhørsledaren presenterar. Förhørsledaren återkommer senare i förhöret till antalet människor på platsen.

*F: Mm. Men ni är alltså ... När ni är som mest människor här så är ni bortåt 12 personer.
H: Mm.
F: Och det menar du att du inte har någon som helst minnesbild av?
H: Det känns som om jag kunde ha varit där ensam. [...] Jag koncentrerar mig liksom inte på [...] vilka som är där eller hur många det är.
F: Nej men måste man koncentrera sig på hur mycket människor det är? Jag koncentrerar mig inte på dom här personerna som står till höger om mig.
H: Nej.
F: Nej, men är medveten om det.
H: Mm. Nej, det är ingenting som jag tänker på. Nej, det är det inte.*

Här går förhørsledaren ett steg längre. Förutom att presentera ”fakta” argumenterar han emot Hans svar. Det är rimligt att anta att detta har som syfte att få Hans att ändra sitt svar. Förhørsledaren använder liknande argument vid ett annat tillfälle i förhöret, när han

säger: "...jag tycker att det är konstigt att du inte har någon minnesbild av det".

Förhørsledarens påstående har ibland också en anklagande ton som när han säger: "Men du är ju känd för att vara ganska våldsam när du är full."

Presentation av motiv

I det andra förhöret refereras i ett avsnitt en beskrivning av att Hans tidigare under mordkvällen skulle ha befunnits sig i en situation tillsammans med den mördade Tors flickvän Maud. Denna situation skulle kunna vara orsak till ett senare bråk mellan Hans och Tor.

Någon gång under kvällen, natten Hans tror att bandet börjat spelat som uppträdde inne på restauranggen, gick han ut från Dahls för att ringa ett samtal, han minns inte vem han skulle ringa till, men han gick i varje fall ut till framsidan. I samband med att han stod där kom en tjej ut som han vet kallas för Maud. Hans känner henne inte närmare men vet att hon heter Maud. Hon gick sedan fram till honom och kysste honom. På frågan vilken typ av kyss det var, om det var en puss eller så säger Hans att det var en kyss, tungkyss helt enkelt. Det var hon som tog initiativet till det här och Hans kände sig ganska överrumplad.

I samma förhör refereras i ett avsnitt ett påstående som antyder att förhørsledaren vill få fram att Hans är aggressiv till sin läggning och att han brukar bråka med andra människor

Hans tillfrågas om han har något minne av att han slagit till Mårten Dahl men det har han inte. Men säger att han tidigare jobbat på Dahls och att han och Mårten brukade kunna skojboxas med varandra. Hans delges uppgifter ur ett annat förhör där det görs gällande att han skulle ha slagit ett hårt slag mot Mårten Dahls arm. Hans mindes inte det, men säger att det är mycket möjligt att han kan ha gjort det, det skulle inte vara första gången han och Mårten skojboxades mot varandra och det har även tidigare kunnat vara hårda slag men på skoj.

Båda ovanstående citat är tillsammans och var för sig tänkbara indicier mot Hans i den meningen att de dels påvisade en anledning till att Tor och Hans senare skulle komma i bråk med varandra och att Hans hade någon form av aggressiv läggning.

Att Hans och Tor haft ett "gruff" har framkommit i förhören. Det är inget som Hans har försökt dölja. Men enligt Hans uppgifter av-

bröts bråket och han lämnade platsen tillsammans med Christer. Det förhørsledarna vill ha fram är att bråket fortsatt och att Hans dödat Tor. I det fjärde förhöret återkommer förhørsledaren till Tors motiv och hans våldstendenser och svårigheter att tygla sina känslor:

F: Men du är ganska irriterad vid det här tillfället?

[...]

F: ...du bara bryter det här bråket tack vare att Christer tar tag i dig i armen och säger åt dig att du ska lägga av?

[...]

F: Men du är ju känd för att vara ganska våldsam när du är full? Det har framkommit i utredningen.

Den personbild som här målas upp skulle kunna bilda en tänkbar bakgrund till en mordhandling. Hans försöker nyansera bilden av sig själv som aggressiv och våldsbenägen:

H: Ja, men jag är nog inte så våldsam. [...] Ja, visst har det hänt att jag blir våldsam när jag blir full. [...] men lika många gånger så händer det att jag liksom helt och hållet bara låter bli det. [...] Jag kan till och med lugna ner någon annan, va. Det liksom ... men sånt syns ju aldrig alltså.

Presentation av bevis

En bit in i det fjärde förhöret informerar förhørsledaren Hans om att det finns vittnen som lämnat uppgifter om det bråk som Hans haft med Tor.

F: Mm. Du ska veta det att under tiden som du bråkade här då med Tor...

H: Ja.

F: ...som ni har er lilla uppgörelse...

H: Ja.

F: ...så är det minst tre tjejer till...

H: Ja, okej.

F: ...närvarande.

H: Ja, okej

Att Hans och Tor har bråkade med varandra har Hans redan berättat. Därför är det möjligt så att han inte reagerar nämnvärt på uppgiften. Det rör sig emellertid om två olika tillfällen här. Dels det tillfälle då Hans och Tor har ett bråk som Christer avstyr och dels det tillfälle då Tor blir dödad. En inte helt orimlig tolkning är att förhørsledaren antyder för den misstänkte att det finns vittnen som varit på plats och som sett honom misshandla och eventuellt också

döda en annan man. Det som förhørsledaren vet men inte berättar för Hans är att flera vittnen i förhör beskriver helt andra gärningsmän.

Förhørsledarna återkommer med uppgifter om att det finns vittnesmål.

F: Nu har du fått information om...

H: Ja.

F: att det är betydligt mer människor här på platsen...

H: Ja.

F: ...som har berättat om det här bråket mellan dig och Tor som har sett det.

H: Ja.

F: Ingen klocka som ringer att det var så?

H: Att vi bråkade?

F: Nej, det har du ju berättat...

H: Ja.

Citatet stärker bilden av att Hans enbart associerar till det bråk han redan berättat om, medan det förefaller som om förhørsledaren vill antyda att det finns vittnesmål som pekar ut Hans som mördare.

Ytterligare ett par gånger återkommer förhørsledaren till vittnesut-sagor. Ännu ett exempel:

F: Vet du vem Lillan är?

H: Ja, Lillan vet jag vem det är.

F: Mm. Hon berättar om det här bråket.

H: Ja, Okej.

F: Hon berättar att hon kommer fram och tar tag i dig.

Det förhørsledaren vid detta tillfälle vet, men inte avslöjar för Hans är att även Lillan i sina förhör berättat om ett helt annat bråk som förekommit mellan den mördade Tor och tre andra unga män och att detta bråk hände en stund efter det att Hans lämnat platsen.

Att förhørsledaren vid flera tillfällen leder in förhöret på vittnesmå-len, kan tolkas som att han i och med detta vill försöka påverka Hans att erkänna sin skuld, utifrån att han tror att det finns vittnen som kan peka ut honom.

Känslomässig press

I förhören refererar förhørsledarna flera gånger till Hans rädsla och osäkerhet. Citat ur det första förhöret med Hans:

På väg hem till ... träffar han en tjej. Han säger spontant att han var mycket rädd.

Tillfrågad varför han var rädd säger han (Hans) att det var med anledning av att han var rädd för att det var han som slagit ihjäl personen på X-gatan...

Förhöret är ett referatförhör där förhørsledaren sammanfattar den hördes svar på frågor. Det som kan utläsas här är en betoning av den misstänktes rädsla kopplat till att han kunde vara gärningsman trots att han själv inte visste om det. Att denna rädsla sannolikt också kan kopplas till att Hans var rädd för att bli misstänkt för att vara mördare framgår inte av det korta förhöret.

Hans rädsla från första stund refereras även i det tredje förhöret:

I vart fall går de ner på gatan för att ta sig till platsen. Han känner sig mycket rädd för att polisen skulle hitta honom och att de skulle skjuta honom. Han tog därför sina händer över huvudet och hade dem så hela tiden.

I det fjärde förhöret fokuserar förhørsledaren vid flera tillfällen på att Hans är osäker på sitt eget minne och sin egen berättelse.

F: Du har inget minne av att du gått fram och sett honom där?

H: (Suckar) Nej Ingen...Inget säkert minne av att jag varit i den riktningen alls.

F: Har du ett osäkert minne menar du eller vad då?

H: Nej. Nej, det har jag inte heller. Nej. Nej, jag kan inte säga...säga "ja, jag har varit där". Det kan jag inte göra. Jag kan inte heller säga "nej, jag har absolut inte varit där". Det kan ju ha vara så att jag har varit där, men inte kommer ihåg det. Nej, jag kan inte...

En liknande strategi används senare i samma förhör:

F: Det är inte mycket du är säker på vad som händer den där natten.

H: Nej. Nej, men alltså ... som sagt var jag var ganska...För det första var jag berusad, vi var flera och se'n var det mörkt..."

Formuleringen "det är inte mycket du är säker på..." har en för-ringande nyans som visar på svagheter och brister hos den misstänkte. När Hans senare å andra sidan ger ett säkert svar, ifrågasätter förhørsledaren hans säkerhet.

F: Fortfarande i den riktningen?

H: Ja, ja, ja

F: Det är du säker på?

H: Ja, det är jag säker på.

F: Att du inte går åt det hållet?

H: Ja.

F: Det är du säker på? Det är ju mycket du är osäker på, men nu helt plötsligt är du säker på nånting.

Förhørsledaren förstärker och underblåser Hans osäkerhet. Underförstått säger förhørsledaren att hans uppgifter inte är att lita på vare sig de är säkra eller osäkra. Både frågor och svar visar att Hans blir osäker och frågorna har inslag av något som kan uppfattas som kränkande. I denna del av förhöret saknas frågor som kunnat ge Hans stöd och förtroende för att komplettera sin berättelse med detaljer som kunnat föra utredningen närmare en lösning.

Ett exempel av kränkande karaktär från samma förhör:

F: Dom kommer från det hållet.

H: Okej.

F: Är det nå't... nå'n klocka som ringer?

H: Nej.

Här låter förhørsledaren den hörde förstå att han inte är nöjd med vad han har berättat, utan vill att den hörde ska bekräfta något som förhørsledaren för in i förhöret. Formuleringen ”nån klocka som ringer” kan uppfattas som ett ironiskt och raljant intryck. Uttrycket om någon ”klocka som ringer” upprepas även vid ytterligare ett tillfälle.

Ytterligare ett citat där förhørsledarens frågor tycks få liknade nedvärderande effekt på Hans finns senare i samma förhör:

F: Mm. Om du skulle hålla nå'n i handen. I vilken hand skulle du hålla vederbörande? Du har väl hållit folk i handen förut eller flickor företrädesvis antar jag?

H: Ja. Ja. Nej, alltså det... Det vet jag faktiskt inte, men jag tror nog höger hand skulle jag väl hålla en tjej i.

I det tredje förhöret är Hans nära ett (falskt) erkännande.

Han uppger att han ställer sig väldigt frågande till att han gjort sig skyldig till ett sådant allvarligt brott och inte skulle kunna minnas det men säger även det att om en tekniska bevisningen samt vittnesuppgifter entydigt skulle peka ut honom så då anser han sig

själv skyldig till att ha dödat en annan människa, om det skulle visa sig vara på detta viset. (Författarens understrykning.)

Ur denna del av förhöret kan man uttolka Hans osäkerhet på sig själv och vad som hände den natten när Tor mördades. Polisens antydningar om att det finns både vittnesuppgifter och teknisk bevisning som pekar ut Hans som gärningsman torde förstärka hans osäkerhet. I det fjärde förhöret beskriver Hans sin osäkerhetskänsla:

H: [...] Det är nästan som nån sorts...vad kallas det? Paranoid. När man känner sig förföljd.

F: Mm.

Hans uttrycker att han oroar sig för att han skulle vara skyldig. Förhöret igenom tycks han försöka få klarhet i vad som hänt:

H: ...jag tror jag frågar Christer vad som hade hänt och vad ... vad är det jag gjort för nånting...

H: [...] Jag har ju inte sett några andra [...] Det som borde [...] va bra för mig att ha sett kanske några puckla på. Jag har inte sett dom. Jag har inte sett nånting. [...] Det är det som ... det är jävligt frustrerande.

H: ...jag har inte varit där förut i normalt tillstånd.

F: Vad var du i för tillstånd den kvällen?

H: Jag var berusad.

Intrycket är att Hans visar en vilja att minnas vad som hänt och att han anstränger sig för att svara så gott han kan. Han uppmuntrar till och med förhørsledarens sätt att ställa frågor, vilket visas i nedanstående exempel.

H: ...jag vart ikappcyklad och blev slagen i huvudet.

F: Ikappcyklad? Det låter som du också cyklar?

H: Nej, men ikappcyklad. Jag går ju...

F: Ja.

H: ... men cykeln kommer ju ikapp mig.

F: Ja, okej. Är lite petig på orden.

H: Ja, det är bra.

F: Jag känner som om jag tjatar en hel del på dig.

H: Ja, men gör det alltså.

Förhørsledaren undanhåller vissa uppgifter som talar till Hans fördel. De tre vittnesuppgifter som förhørsledaren refererat till friar helt Hans som gärningsman. Samstämmigt pekar dessa vittnen ut

tre okända unga män som gärningsmän. Inget i den tekniska bevisningen pekar mot att Hans är den skyldige. Trots detta låter förhørsledaren Hans bli vara kvar i sin villfarelse att han kan ha utfört mordet.

Resultatbearbetning

Studien behandlar tre frågeställningar och i detta avsnitt följer en sammanfattning av de svar jag funnit på frågorna.

Det mest framträdande intrycket är att en övervägande del av förhörstiden har ägnats åt att försöka få polisens version av vad som hänt bekräftad. Det har varit svårt för de förhörda personerna att få möjlighet att lägga fram sin version av vad som hänt. Små möjligheter att få lämna en egen fri berättelse i kombination med en stor mängd slutna och ledande frågor, har utgjort hinder för den hörde att få möjlighet att berätta sin version.

Hur blir de båda versionerna synliga i förhören?

I båda utredningarna finns det två versioner av vad som hänt. Här avses dels polisens version av vad de tror har hänt och vem som utfört brotten och dels de förhörda personerna som blivit misstänkta för brotten och som själva har en egen bild av aktuell händelse och således en egen berättelse som de vill lämna till polisen. Studiens två första frågeställningar handlar om dessa versioners möjlighet att komma fram i förhören eller om någon version får företräde.

Polisens version av vad som hänt har företräde i båda utredningarna. Förhørsledarna tycks vara inriktade på få sin egen bild av vad som hänt bekräftad. Det mest framträdande intrycket är att förhören genomförs med ett syfte att få den hörde att erkänna att han utfört mordet.

När den hörde personen, i den första utredningen, är avförd som misstänkt och utredningen av misstanke mot en annan person – som visar sig vara den skyldige – fortsätter, kommer den hördes ursprungliga beskrivning av händelsen att styrkas fullt ut. I den fortsatta utredningen som påbörjas när polisen förhör den man som senare binds vid mordet, bekräftas alla uppgifter den först misstänkte lämnat och förhørsledarnas påstående om hans delaktighet i brottet framstår i stor utsträckning som felaktiga och i några fall falska. Den tidigare misstänkte pekar helt korrekt ut den ”riktige” gär-

ningsmannen på ett foto vid ett förhör av typen ”fotokonfrontation”. Fram till detta förhör har han emellertid i praktiken bara haft begränsade möjligheter att ge sin berättelse av det han upplevt.

I den andra utredningen finns inte något förhör där den hördes version kommer fram och blir bekräftad. Även i denna utredning framstår senare den hördes beskrivning av vad som hänt som helt riktigt när polisen hittar och förhör de verkliga gärningsmännen.

Denna del av resultatet visar tydligt på den asymmetri mellan de olika parterna vid polisförhör som tidigare har påvisats av forskare som studerat detta område. Det är tydligt att det är polisens perspektiv som är dominerande (Jönsson, 1988, Linell och Jönsson, 1991).

Förhørsledarnas handlingar för att synliggöra versionerna av det som hänt

Den tredje frågeställningen handlar om vilka handlingar de enskilda förhørsledarna utför för att synliggöra olika versioner av vad som hänt i förhören. Förhørsledarnas intention verkar vara att i första hand få polisversionen bekräftad och att få den misstänkte att erkänna brottet.

Intentionen uppfylldes genom att förhørsledarna med hjälp av olika strategier:

- sökte information som stödde deras historia
- gjorde egna tolkningar av motivet och vad den misstänkte gjort
- hindrade den misstänktes version från att bli synlig

Söka information som stödjer den egna historien

Avsaknaden av en fri berättelse från de hörda personerna framstår som en brist i ljuset av den vikt som den fria berättelsen ges i olika sammanhang, bl. a i HD:s kriterier vid bedömning av en förhørsut-sagas tillförlitlighet. Förhören i de båda utredningarna är starkt präglade av att förhørsledarna söker en bekräftelse av den egna bilden av hur brotten gått till. Det framstår som att målet med förhö-ren har varit att få den hörde att erkänna sig skyldig till brottet.

Detta resultat tyder på att brottsutredningarna varit misstänkt drivna i den bemärkelse som är belyst i den studie som gjorts av Wagenar, van Koppen och Crombag (1993). Där visas att misstänkt drivna utredningarna ofta leder till en informationssökning som i stor ut-

sträckning stärker tidigare misstankar – ett exempel på fenomenet konfirmeringsbias.

Det förekommer inga frågor till någon av de hörda personerna om deras syn på möjliga alternativa hypoteser avseende vem som kan ha utfört brottet och varför. Intrycket av att förhørsledarna varit påverkade av konfirmeringsbias även i detta avseende är tydlig.

Iakttagelsen att förhör kan vara inriktade på att få den hörde att prestera ett erkännande har beskrivits i forskning som refererats av Ask och Granhag (2008) som ”tunnelseende”. Detta innebär att utredare som tidigt blir övertygade om den misstänktes skuld anstränger sig extra för att förmå den misstänkte att erkänna brottet. Samma sak visas i en studie av Kassin, Goldstein & Savitsky (2003). Där beskrivs att om förhørsledaren har en förhandsinställning om den misstänktes skuld används fler tekniker för att få fram ett erkännande jämfört med förhørsledare som har en förhandsinställning om den misstänktes oskuld.

De resultat som presenterats i denna studie pekar på att förhørsledarna arbetat utifrån en egen övertygelse om den misstänktes skuld. Det finns således en stark koppling till den redovisade forskningen, vilket stärks av att det finns mycket lite i de nedtecknade förhören, som tyder på ett genuint intresse från förhørsledarna att ta del av den hördes berättelse av vad som hände vid brottstillfället.

Göra egna tolkningar

I båda utredningarna ser det ut som om förhørsledaren fört in egna uppgifter och anklagelser mot den förhörde. Uppgifterna ger ibland intryck av att vara osanna och saknar till synes objektiva stöd i den övriga polisutredningen. Man kan se att förhørsledarna fyller uppgiftsluckor med egna uppgifter för att få den egna bilden bekräftad.

I den första utredningens tionde förhör, finns omkring åttio påståenden från förhørsledaren som är tveksamma i den bemärkelsen att det i efterhand kan konstateras att den först misstänktes version om dessa påståenden var riktiga och förhørsledarens påståenden felaktiga. De tveksamma påståendena rör åtta faktaområden som upprepas ett antal gånger under förhöret. De åtta olika faktaområdena handlar om:

- Anledningen till att sonen under natten sovit hos sin farfar var att Tomas och Nita skulle få möjlighet att prata ostört och Tomas och Nita har bråkat under natten
- En kniv som påstås ha funnits i mordlägenheten (förmodat mordvapen).

- Att Tomas ändrat sin berättelse om från vilket rum han kom när han gick in i köket och såg gärningsmannen
- Att Tomas tidigare berättat om hur Nita skyddade sig från angrepp med sina armar.
- Tomas gör så att det stänker blod.
- Tomas ser in i Nita ögon vid eller efter mordtillfället.
- Det är Tomas som är mördaren
- Att det inte fanns någon annan person i lägenheten.

Detta överensstämmer med de fynd som Innes (2002) gjort i sina studier av polisförhör, där han funnit att utredare konstruerar en sammanhängande berättelse utifrån den information som finns i fallet. Han har också funnit att informationen tolkas och fylls ut med hypoteser som stödjer den konstruerade berättelsen.

Hindra den misstänktes version från att bli synlig

Tydligast framträder bristen på öppna frågor och denna brist leder till en i det närmaste total avsaknad av fria berättelser. Det finns inga tecken på att förhørsledarnas intention varit att få del av den hördes egen berättelse. Detta trots att det under, i det närmaste hela förhörsserierna, framgår att de båda hörda personerna inte bara förnekat brott, utan även haft en annan version av vad som hänt än den som förhørsledarna haft. Vid några få tillfällen i den första utredningen ber förhørsledaren den misstänkte att berätta, men berättelsen avbryts mycket snart av en sluten fråga, som följs av flera slutna och ledande frågor från förhørsledaren. Skeendet ger intryck av att förhørsledaren inte är nöjd med den påbörjade berättelsen och förhöret övergår till korta frågor som följs av ännu kortare svar. Genom denna förhørsstrategi har polisens möjligheter att få del av den förhördes beskrivning av vad som hänt blivit starkt reducerad främst genom de frågor som avbrutit och hindrat en fri berättelse.

I den andra utredningen undanhåller förhørsledaren dessutom några uppgifter som talar till den hördes fördel. Det faktiska bevisläget vid vissa förhörstillfällen är helt motsatt det som förhørsledaren antyder. De tre vittnesuppgifter som förhørsledaren refererat till, friar samstämmigt den hörde som gärningsman. Samstämmigt pekar dessa vittnen ut tre okända unga män som gärningsmän. Inget i den tekniska bevisningen pekar heller mot att den hörde är den skyldige. Trots detta låter förhørsledaren den hörde bli vara kvar i sin villfarelse att han har utfört mordet. Polisens tidiga antydning om att det fanns vittnen som sett den hörde utföra mordet har svagt stöd i utredningsmaterialet.

Denna typ av agerande från förhørsledarnas sida ger ytterligare be-
lägg för tolkningen att förhørsledarna genomfört en misstänkt-dri-
ven utredning utifrån en egen hypotes om hur mordet gått till och
vem som är den skyldige.

Risk för falskt erkännande

Min tolkning av förhören är att de även har varit så starkt inriktade
på att få fram ett erkännande från de hörda personerna att det varit
stor risk för att båda personerna presterat falska erkännanden. Det
förekommer kritiska moment i förhören där de hörda personerna
uttryckt sig på ett sätt som varit mycket nära ett falskt erkännande.

I båda utredningarna framgår det att förhörsmetoderna fått den
önskade effekten att den hörde tycks ge upp sin egen bild av vad
som hänt, för att i stället anpassa sig till förhørsledarens påståen-
den. Det framgår även av förhören att förhörsmetoderna lett till att
de hörda personerna börjat tvivla på sitt eget minne och i stället för-
litat sig på polisens påstående och förklaringar den hördes skuld.
Tydligast blir det i den andra utredningen där Hans uppger att stäl-
ler sig frågande till att ha begått mordet, men uttrycker ett så starkt
förtroende för polisen att om de säger att han utfört mordet så utgår
han att det stämmer med verkligheten. Tilltron till den egna min-
nesbilden förminskas till att han inte längre vågar lita på sig själv
(citatet finns i sin helhet på sid 34).

Risken för falskt erkännande vidimeras också av den hörde i den
första utredningen. I ett förhör i den första utredningen en dryg må-
nad efter mordet visar Tomas, efter starka känslomässiga påtryck-
ningar till sist tecken på att han ger upp inför förhørsledarnas på-
ståenden:

*K: Du är irriterad på hen, ni är irriterade på varandra, hon
är irriterad på dig hon är skitförbannad på dig hon har
kränkt dig. Hon tycker att du är en skit, hon tycker inte om
dig. Hon står i köket....*

T: Vi har inte ens bråka va va?

*K: Hon är less på dig, du gör ju ingenting hemma. Du städar
inte du håller dig bara undan du bara sover på dagarna.*

T: Ja mm vist...(sarkastiskt)

Tomas tvekan på sitt eget minne styrks av att han berättat att han i
sin dagbok, som han förde under häktetiden, skrev:

*Tänk om jag gjort det - men inte kommer ihåg – har jag fått
nåt fel...*

Vid samma tidpunkt, under häktningstiden frågade Tomas sin advokat om det finns folk som gjort hemska saker utan att komma ihåg? Advokaten hade då svarat att det har hänt.

I båda utredningarna framstår det som om förhørsledaren fört in egna uppgifter och anklagelser mot den förhörde. Uppgifterna ger ibland intryck av att vara osanna och saknar till synes objektiva stöd i den övriga polisutredningen. Det finns även inslag i förhören som kan tolkas som hotfulla. Detta fenomen är beskrivet i Gudjonssons (2003) forskning. Han beskriver att det i extrema fall förekommer att denna typ av förhørsstrategi har lett till att oskyldiga personer presterat falska erkännanden och blivit dömda till långa fängelsestraff. Gudjonsson har även visat att falska erkännanden har uppkommit i förhör där förhørsledaren är övertygad om den misstänktes skuld och därför tillåter sig själv att utöva påtryckningar på den förhörde för att få fram ett erkännande. Gudjonsson framhåller även att människor som i någon bemärkelse kan betraktas som sårbara är extra känsliga för påtryckningar.

Vilka projekt driver förhørsledarna?

När det gäller huvudmålet – och det övergripande projektet – för förhören i de båda utredningarna skulle det kunna formuleras som att förhørsledarna vill få den egna versionen av händelseförloppet bekräftad – alltså ett bekräftelseprojekt. Detta projekt skulle kunna beskrivas som institutionellt baserat och drivet av en stark vilja att slutföra utredningen.

Bekräftelseprojektet skiljer sig från det av Jakobsson Öhrn (2005) beskrivna överensstämmelseprojektet, även det institutionellt baserat, på så sätt att överensstämmelseprojektet har som mål att sammanfoga förhørsledarens och den misstänktes bild av händelseförloppet till en gemensam bild, medan bekräftelseprojektet syftar till att genomdriva den ena partens – polisens – version.

Det personligt inriktade hjälpprojekt som Jakobsson Öhrn (2005) funnit i sina förhørsanalyser är helt frånvarande i de två utredningar som behandlats i denna studie. Det finns heller inga tecken på att det förekommit försök att driva ett relationsprojekt i något förhör. Inget i förhören tyder på att förhørsledarna försökt att skapa en god relation med de förhörda personerna. Det förekommer istället tecken på motsatsen i båda utredningarna. Inte heller finns några ansatser till ett pendlingsprojekt. Förhören i båda utredningarna är ensidigt och enbart inriktade på brottet och de misstankar som riktas mot den förhörde.

Man kan däremot se ett par ansatser till ett känslö- och kontaktprojekt. Det som beskrivits som känslomässig press i den första utredningen kan ses som ett försök att få kontakt med Tomas känsloliv. I sitt sammanhang framstår detta emellertid enbart som en strategi för att få Tomas att erkänna sig skyldig. En personligt färgad intention att vilja leva sig in i Tomas situation och försöka förstå hans känslor saknas. Situationen som helhet uppmuntrar inte heller Tomas att berätta om sina känslor. Ändå kan man påstå att förhørsledarna nådde viss framgång i den bemärkelsen att Tomas slutligen i det tionde förhöret gav upp sitt verbala motstånd. Det ledde även till att Tomas gjorde anteckningar i sin dagbok där han uttrycker eget tvivel på sin oskuld till mordet på Nita. En slutsats av detta är att användandet av känsloprojektet var effektivt och riskerade att leda Tomas till att erkänna det mord han anklagats för och som han var oskyldig till.

Vad gäller det dilemma som tidigare beskrivits mellan en institutionellt baserad uppgiftsorientering och en personligt baserad relationsorientering, så kan den slutsatsen dras att i de två utredningar som analyserats i denna studie så har förhørsledarna fullt ut valt en institutionell orientering. Det paradoxala blir dock att detta agerande motverkar det institutionella kravet – att få fram uppgifter som är nödvändiga för att driva rättsprocessen framåt. Att driva ett bekräftelseprojekt innebär att polisen går miste om en mängd detaljer och fakta som kunnat leda till en effektivare utredning. Det får faktiska och tydliga konsekvenser i form av att polisutredningarna bedrivs på ”fel spår” och den slutliga lösningen på brotten blir avsevärt fördröjd. Gripandet av de verkliga gärningsmännen fördröjdes en månad i den andra utredningen. I den första utredningen kunde polisen gripa rätt gärningsman först efter åtta månader och ytterligare brott.

Slutdiskussion

I en helhetsbedömning av båda utredningarna framträder ett starkt mönster av att förhørsledarna riktat in sig på att få den hörde att erkänna brottet. Resultatet i båda utredningarna visar att det lätt uppstår negativa konsekvenser när en polisutredning är misstänkt driven.

Förhören präglas framför allt av avsaknad av fria berättelser och många långa frågor från förhørsledaren och korta svar från den förhörde personen. En effekt av denna förhørsstrategi är att polisen går miste om fakta och detaljer som hade kunnat bidra till snabbare framsteg i båda utredningarna.

Betydelsen av den fria berättelsen, öppna frågor och medveten frågestrategi är extra viktigt när den förhördes berättelsen handlar om traumatiska händelser som ond bråd död. Möjlighet till den fria berättelse är av allra största vikt när den misstänkte personen dessutom nekar till att ha med brottet att göra. Om det dessutom rör sig om en misstänkt person som befinner sig i någon form av social utsatthet eller som lider av psykisk ohälsa ökar polisens skyldighet att erbjuda och stödja en fri berättelse.

I båda utredningarna har de (oskyldiga) förhörda personerna varit nära att avge ett s.k. falskt erkännande. En anledning till detta är felaktigheter och brister i förhören som genomförts under polisutredningarna. De mest framträdande inslagen i förhören från förhørsledarnas sida är att de under utredningen haft egna uppfattningar om hur brottet gått till och som de ansträngt sig för att få bekräftade av de hörda personerna. Detta i sig är ett tydligt tecken på konfirmeringsbias som i kombination med avsaknad av alternativa hypoteser och avsaknad av den misstänktes fria berättelser kraftigt försvårat och fördröjt uppkärlandet av brotten.

Varje gång en person presterar ett falskt erkännande måste det betraktas som en personlig tragedi, särskilt om personen döms för brottet. Om och när det uppdagas att en person presterat ett falskt erkännande som leder till en fällande dom, är risken uppenbar att allmänhetens förtroende för polis och rättsvårdande myndigheter kommer att urholkas. Även ur en ekonomisk synpunkt är det mycket ogynnsamt för samhället som i och med ett falskt erkän-

nande riskerar att först döma en oskyldig person till ett långt fängelsestraff, som i sig är kostsamt och som därutöver mycket väl kan leda till stora ekonomiska skadestånd till den drabbade när misstaget uppdagas och om den fällande domen undanröjs av Högsta Domstolen.

En mycket allvarlig effekt av de brister jag funnit är att den verkliga gärningsmannen i den första utredningen var i frihet under mera än åtta månader och begick ytterligare brott som starkt bidrog till att han kunde avslöjas och gripas av polisen. En mera förutsättningslös polisutredning som även arbetat på att söka efter andra (hypotetiska) gärningsmän, hade haft rimliga möjligheter att finna rätt gärningsman tidigare. Gärningsmannen hade levt tillsammans med mordoffret några år tidigare och han hade troligen blivit aktuell i utredningen om den varit brottsdriven i stället för misstänkt-driven. I en brottsdriven mordutredning kartläggs alltid offrets bekantskapskrets ett antal år bakåt. Det är tydligt att bristen på alternativa hypoteser och brist på inslag av fria berättelser tillsammans med exempel på konfirmeringsbias har påverkat polisutredningen negativt. Om ansvariga för utredningen tillämpat den vetenskap och beprövade erfarenhet som finns inom området brottsdriven utredning, intervju- och förhörsmetodik hade utredningen kunnat finna rätt gärningsman tidigare. Jag avser då främst tillämpning av kunskapen rörande:

- vikten av att den som förhörs får tillfälle att lämna en *fri berättelse*
- nödvändigheten av *öppna frågor*
- nödvändigheten av *alternativa hypoteser* i sökandet efter fakta
- effekter av *konfirmeringsbias*
- effekter av *utredningar som är misstänkt-drivna*
- kunskap om vad som kan leda till *falska erkännanden*
- kunskap om vilka *personer som utgör riskgrupp* för att prestera falska erkännanden

Enligt min mening har poliser, åklagare och försvarsadvokater ett gemensamt ansvar att bevaka att grundläggande rättsregler och god yrkesetik tillämpas i alla polisutredningar. Ett extra stort ansvar för detta infinner sig i utredningar som bedrivs mot personer som i någon mening saknar, eller har liten förmåga, att själva tillgodose sina rättigheter under utredningen.

Min förhoppning är att med ökad kunskap om aktuell vetenskap och beprövad erfarenhet hos hela rättsapparaten, kommer risken för framtida misstag av samma slag att minska kraftigt. Jag tror att det också är viktigt att de myndigheter och institutioner som är ansvariga för att granska polisens verksamhet och arbetsmetoder ger tyd-

liga signaler om vad som är tillåtet och inte när det gäller förhörsmetoder.

Uppgifterna i båda utredningarna ger enligt min uppfattning intryck av komma efter att förhørsledarna använt sig av förhörsmetoder som inte överensstämmer med Rättegångsbalkens regler för hur förhör ska genomföras. Det har förekommit inslag av oriktiga uppgifter från förhørsledarna och inslag som kan ha uppfattats som hotfulla för den hörde. Detta har särskilt granskats av JO i ett av förhören som ingår i den första utredningen. I ett beslutsprotokoll från 2006 skriver JO i sitt beslut:

I 23 kap. 12§ RB föreskrivs att under förhör får inte i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglningar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttrötning eller andra otillbörliga åtgärder ...

Vid den aktuella tidpunkten var NN alltjämt på sannolika skäl misstänkt för mord. Enligt min mening stod de förhörsmetoder som användes vid förhöret den 4 maj 2005 inte i strid med bestämmelserna i 23 kap. 12§ RB. En annan sak är att lämpligheten av den förhörsteknik som användes vid tillfället möjligen kan diskuteras men det är inte en fråga för i första hand JO att bedöma.

Den myndighet som har att övervaka polisens arbetsmetoder finner således inte att något lagbrott begåtts av de poliser som varit förhørsledare i det aktuella förhöret. Det kan dock noteras att JO anser att de använda förhörsmetoderna ”möjligen kan diskuteras men det är inte en fråga i första hand för JO”. Frågan är då, vem det är en fråga för? Jag finner inte något svar, men hoppas att det finns några officiella intressenter som kommer att visa intresse för att diskutera och utreda frågan. Jag tänker i första hand på Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och advokatsamfundet. Jag befarar att JO:s uttalande kan uppfattas och tolkas som att det är legalt och accepterat att under vissa omständigheter använda denna typ av förhörsmetoder i liknande utredningar även i framtiden.

Referenser

- Ask, K. (2006). Criminal investigation : motivation, emotion and cognition in the processing of evidence. Diss. Göteborgs universitet, Sverige. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ask, K. & Granhag, P.A. (2008). Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete. I P.A. Granhag & S.Å. Christianson (red.). Handbok i rättspsykologi. Stockholm: Liber AB.
- Bring, T., Diesen, C. & Schelin, L. (1999). Förundersökning. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Bring, T., Diesen, C. & Wahren, A. (2004). Förhör. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Danielsson, S. (2000). Förundersökning i brottmål : en handbok om rättegångsbalkens 23 kapitel och annan lagstiftning, särskilt förundersökningskungörelsen. Stockholm: Bruuns bokförlag.
- Fisher, R.P. & Geiselman, R.E. (1992). Memory-enhancing techniques for investigative interviewing : the cognitive interview. Springfield, Ill., U.S.A.: Charles C Thomas.
- Granér, R. (2004). Patrullerande polisens yrkeskultur. Diss. Lunds universitet, Sverige. Lund: Lunds universitet.
- Gudjonson, G. H. (2003). The psychology of interrogation and confessions. New York: John Wiley and Sons Ltd.
- Halldén, O. (1999). Conceptual change and contextualization. I Schnotz, W., Vosniadou, S. & Carretero, M. (red.) New perspectives on conceptual change. Oxford: Pergamon.
- Halldén, O., Scheja, M. & Jakobsson Öhrn, H. (2001). Intentionell analys. Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen. (Forskningsrapport från Pedagogiska institutionen : 65).
- Innes, M. (2002). The 'process structures' of police homicide investigations. British Journal of Criminology, vol. 42: 4, ss. 669-688.
- Jakobsson Öhrn, H. (2005). Berätta din sanning : en förhållsledares projekt i förhör med misstänkt person. Diss. Stockholms universitet, Sverige. Stockholm: Stockholms universitet.
- Jakobsson Öhrn, H. (2008). Results and rapport : a police interviewer's dilemma. (Elektronisk) International Investigative Interviewing Research Group Bulletin, vol. 1: 1, ss. 15-20. Tillgänglig: < <http://www.e-pages.dk/universityofteeside/3/> >

- Jakobsson-Öhrn, H. & Nyberg, C. (2009). Searching for truth or confirmation? (Elektronisk) International Investigative Interviewing Research Group Bulletin, vol. 2: 1, ss. 11-19. Tillgänglig: < <http://www.e-pages.dk/universityofteeside/6/> >
- Jönsson, L. (1988). Polisförhöret som kommunikationssituation. Linköping: Tema Kommunikation, Linköpings universitet. (SIC : 23).
- Kassin, S. M., Goldstein, C. C., & Savitsky, K. (2003). Behavioral confirmation in the interrogation room : on the danger of presuming guilt. *Law and Human Behavior*, vol. 27: 2, ss. 187-203.
- Linell, P. and Jönsson, L. (1991). Suspect stories : on perspective-setting in an asymmetrical situation. I I. Marková and K. Foppa (red.) *Asymmetries in dialogue*. Hemmel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Lindh, G. & Lisper, H.O. (1990). *Samtal för förändring*. Lund: Studentlitteratur.
- Milne, R. & Bull, R. (1999). *Investigative interviewing : psychology and practice*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias : a ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*, vol. 2: 2, ss. 175-220.
- Wagenaar, W. A., van Koppen, P. J., & Crombag, H. F. M. (1993). *Anchored narratives : the psychology of criminal evidence*. New York: St. Martins Press.
- Wittgenstein, Ludwig (2001). *Philosophical investigations : the german text, with a revised English translation = Philosophische Untersuchungen*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- von Wright, G.H. (1979). The determinants of action. I Kohlenberger, H (red.) *Reason, action and experience : essays in honor of Raymond Klibansky*. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Lagstiftning och regelverk
FAP 400-1. Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Om förhör som spelas in på ljudband eller videoband. (FAP 400-1, RPSFSF 2000:62).
- FAP 403-1. Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Om utredning av brott begångna av den som inte fyllt femton år (FAP 403-1, RPSFSF 2001:14).
- FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna .
- HSFR, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig på Internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- JO-beslut 1428-2006. Justitieombudsmannen (2006).
- SFS 1942:740. Rättegångsbalk.

SFS 1947:948. Förundersökningskungörelse.

SFS 1974:152. Regeringsform.

SFS 1994:1219. Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

SFS 2007:636. Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.